

**TÜRK DÜNYASI EDEBİYATINDA BULGARİSTAN TÜRK
EDEBİYATININ TÜRKİYE'DEKİ TEMSİLCİSİ İSLÂM
BEYTULLAH ERDİ
(Bulgaristan 1940-Türkiye 2014)
HAYATI SANATI ESERLERİ**

Zeki GÜREL*

*İslâm Beytullah Erdi'yi
ölümünün beşinci yılında rahmetle anıyoruz.*

Özet:

Bulgaristan, Türkiye'nin komşusu olan bağımsız bir devlettir. Bulgaristan'daki Türk varlığı MÖ 700 yıllarına kadar inen bir tarihe sahiptir. Bulgaristan Türk Edebiyatı dediğimizde ise Osmanlı Devleti Dönemi'nden günümüze kadar geçen zaman dilimindeki Türkçe edebiyat akla gelmektedir. İslâm Beytullah Erdi, Bulgaristan Çağdaş Türk Edebiyatı'nın bir yazarıdır. 1940 yılında Bulgaristan'da dünyaya gelmiş 2014 yılında da Türkiye'de vefat etmiştir. Bulgaristan'da İslâm Beytullov imzasını kullandı. Türkiye'de ve Türk dünyasında o İslâm Beytullah Erdi olarak tanınmaktadır. Bulgaristan'da gazeteci kimliğiyle tanınan yazar, Bulgaristan'da Jirkov döneminde Türklere karşı yapılan insan hakları ihlalleri karşısında sesini yükseltmiş ve hapse atılmıştır. 1989'da sınır dışı edilince de Türkiye'ye gelmiş vatandaşlık almıştır. İslâm Beytullah Erdi, gazete yazıları dışında roman, hikâye ve gezi yazılarıyla Bulgaristan Çağdaş Türk Edebiyatı'nda adı öne çıkan yazarlardan biri olmuştur. Biz bu yazımızda, Bulgaristan'daki Türk edebiyatı varlığına ve onun temsilcilerinden biri olan İslâm Beytullah Erdi'nin hayatı, sanatı ve eserleri üzerinde durduk.

Anahtar kelimeler: Bulgaristan'da Türk varlığı, Bulgaristan Türk edebiyatı, Bulgaristan Türk edebiyatının Türkiye'de temsili, İslâm Beytullah Erdi'nin hayatı, sanatı, eserleri.

* Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, zekigurel@yahoo.com.

İslâm Beytullah Erdi as a Representative of Bulgarian-Turkish Literature in Turkey Among the Turkic World (Bulgaria 1940-Turkey 2014)

Life, Art and Works

Abstract:

Bulgaria is an independent state which is neighbour to Turkey. Turkish presence in Bulgaria, goes back to 700 B.C., and yet, the term Bulgarian Turkish literature, comprises the period between the Ottoman time to present. İslam Beytullah Erdi, who was born in 1940 in Bulgaria and died in 2014 in Turkey, is an author of modern Turkish literature, though he used the name İslam Beytullov during his literary life in Bulgaria. However, he is known as İslam Beytullah Erdi among Turkic World and Turkey. He stood up against human rights infraction, against Turks in Bulgaria, during Jurkiv period and thence, detained. Subsequently, he immigrated to Turkey and got citizenship, when he was deported from Bulgaria in 1989. He became one of the leading authors in Bulgarian modern Turkish literature, not only with his journalist author identity but also with his novels, stories and travel writings. At this work, we emphasize on Turkish presence in Bulgaria and the life, art and works of İslam Beytullah Erdi, who is a presenter of Bulgarian Turkish literature.

Keywords: *Turkish presence in Bulgaria, Bulgarian Turkish literature, representation of Bulgarian-Turkish literature in Turkey; life, art and works of İslam Beytullah Erdi.*

Giriş

Avrupa'nın güneydoğusunda yer alan bir yarımada olan Balkanlar, erken dönemlerden beri Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerden biridir. Balkanlar'da ve bir Balkan ülkesi olan Bulgaristan'da da Türk edebiyatının ağırlık noktasını Osmanlılar dönemi oluşturmaktadır.

“Balkanlar'daki uzun soluklu Türk yönetimi devresinde (1354-1952), özellikle de istikrarlı dönemde (1389-1699), eğitim, bilim ve kültür alanlarında büyük gelişmeler olur. Önce, Osmanlı'nın ilk dönem aydınlarının görev yerleri olan Gelibolu, Malkara, Edirne, Dimetoka, Serez, Vardar Yenicesi, Filibe, Üsküp gibi şehirlerde kurulan medrese, tekke ve zaviyelerde entelektüel ortam teşekkül etmeye; buralara sancak beyi, müderris, kadı, asker, katip veya tasavvuf erbabı olarak gelen kişilerce bilim ve kültür hayatı ilk ürünlerini vermeye başlar. Zamanla bu bölgede doğan Türkler ve İslamiyeti kabul eden Boşnak, Arnavut, Pomak, Torbeş asıllı Müslümanlar da eserlerini Türkçe yazmaya başlarlar. Bu yüzden Orta Asya ve ya Anadolu'dan farklı olarak, bu bölgede yazılı edebiyat sözlü edebiyat üzerinde yükselmez; yazılı edebiyat sözlü edebiyatla birlikte gelişir hatta ona takaddüm eder.” (İsen, 2006: 641)

Akıllardan çıkartılmaması gereken bir gerçek de, Bulgaristan'daki kadim Türk varlığı gibi kadim Türk edebiyatı da henüz uzman kişiler tarafından yeterince araştırılıp değerlendirilmediği içindir ki Bulgaristan'daki Türk varlığı gibi buna paralel olarak da Türk edebiyatı da Osmanlı ile birlikte başlatılmaya devam edegelmiştir. Bulgaristan Türk edebiyatı tarihini yazacak olanların bu edebiyatı şu başlıklar altında tasnif etmelerinde, inceleyerek değerlendirmelerinde fayda vardır:

I- Bulgaristan'da Türk Edebiyatı

1. Kadim Dönem (Osmanlı Öncesi) Bulgaristan Türk Edebiyatı
2. Osmanlı Dönemi Bulgaristan Türk Edebiyatı
3. Osmanlı Sonrası Krallık Dönemi Bulgaristan Türk Edebiyatı (1878-1944)
  - a- Birinci Dönem (1878-1919)
  - b- İkinci Dönem (1920-1944)
4. Sosyalizm Dönemi Bulgaristan Türk Edebiyatı (1944-1990)
  - a- Gülümlü Edebiyat
    - Umut Edebiyatı (1969'a kadar)
    - Umutsuzluk Edebiyatı
  - b- Çekmece Edebiyatı
5. Yeni Dönem Bulgaristan Türk Edebiyatı

II- Muhaciretteki (Bulgaristan Dışındaki) Bulgaristan Türk Edebiyatı

Bulgaristan Türk edebiyatı üzerine yayımlanmış kitaplar ve pek çok makale olmasına rağmen biz diyoruz ki Bulgaristan Türk Edebiyatı tarihi henüz edebiyat tarihçiliğinin metotlarıyla yazılmamıştır. Bulgaristan Türk Edebiyatı tarihini yazacak olanların bu tasnif üzerinde tefekkür etmeleri ve Bulgaristanlı Türk şair ve yazarlarının her biri için ayrı ayrı monografilerinin araştırılıp yayının hâline dönüştürülmesi sürecini hızlandırmaları gerekecektir.

Biz bu yazımızda Bulgaristan Türk Edebiyatı ile ilgili geniş tahliller yapmak yerine bazı tespitlerde bulduktan sonra; Bulgaristan'da Sosyalizm Dönemi Türk Edebiyatı sürecinin ardından yeni dönem Türk edebiyatının temsilcilerinden olmakla birlikte muhaciretteki Türk edebiyatının önemli simalarından birisi olan İslâm Beytullah Erdi'yi hayatı ve eserleriyle birlikte tanıtmaya çalışacağız.

1. Aile Çevresi

Bugün için, gazeteci, yazar, araştırmacı, eğitimci, iyi bir aile reisi, hoşgörü sahibi, duruş sergileyebilen biri ve kültür adamı sıfatlarıyla birlikte anlattığı-

mız İslâm Beytullah Erdi diye biri varsa bu kişiliğin arkasındaki sosyal muhiti ve aile ortamını hakkıyla bilmek ve tahlil etmek gerekiyordu. Biz de öyle yaptık. İslâm Beytullah Erdi ile bir mülakat gerçekleştirmek üzere kendisiyle beraber olunca kendisine ilk sorumuz ailesi ve çocukluğu olmuştu. Bu sorunun cevabı onu dalgınlaştırdı, hüznülendirdi, heyecanlandırdı... Anlattıklarını yaptığımız mülakatın içinde değerlendirmek yerine onunla ilgili çalışmamızın hemen başında dikkatlere sunmayı daha uygun bulduk Bu hikâye bize çok önemlidir, çünkü biz burada İslâm Beytullah Erdi ailesinin hikâyesini birinci ağızdan dinleyerek verirken aslında Bulgaristan'da Türk-İslam kültürünün nasıl köklü ve sarsılmaz bir dayanağının da olduğunu vurgulamış oluyoruz.

İslâm Beytullah Erdi'nin sülalesinin tarihçesini İslâm Beytullah Erdi, kendisiyle Ankara Demetevler'deki evinde 25 Nisan 2010'da yaptığımız mülakatta bize şöyle anlattı:

“Babamın dedesi Ahmet 1830'da doğmuş, 1876'da vefat etmiştir. Kardeşi Salim ise 1832'de doğmuş. Osmanlı Ordusu'nda askerken Sivastopol Muharebesi'ne (1854-1856) katılmış ve buradan öte halk arasında Salim Çavuş diye anılmaya başlamıştır. 1890'lı yıllarda öldüğü sanılmaktadır. Hâlen Tekirdağ'ın Karabezirgen köyünde yaşayan ve birkaç dönem köyün muhtarlığını yapan Üzeyir Geçer, Salim Çavuş'un soyundandır. Babamın babası Beytullah Ahmet, dedemin tek erkek evladıdır. 1862'de doğmuş, 1927 yılında Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Diğer kardeşleri vefat etmiştir. Babasından kendisine koyun, inek, tarla olarak bir hayli mal mülk kalmıştır. Hüseyin amcamın oğlu Eyup amcamın anlattıklarına göre Beytullah dedemin 120 dönüm civarında işlenebilen arazisi varmış.

Babam Mehmet'in annesi, yani Atış (Hatice) ninem 1955'te ben Razgrat Pedagoji Okulunda öğrenciyken vefat etti. O zaman doksan yaşlarında olduğu söyleniyordu. Hesaba göre o 1865'te doğmuştur. O yıllarda Razgrat - Kubrat - Tutrakan güzergâhında Alman yapımı Opel-Benz marka tek bir otobüs hizmet veriyordu. Bu yüzden büyük annemin cenaze merasimine gidememiştim. Hatice ninemi gayet iyi hatırlıyorum. Beyaz yüzlü, orta boylu, ince yapılı, zeki bir hanımdı. Dindardı. *Kuran-ı Kerim* elinden düşmezdi. İslam dininin tüm vecibelerini yerine getirirdi. Beş vakit namazını eksik etmiyordu. Vefat ettiği gün bile namaz kıldığı tüm köyce bilindir. Türk-İslam gelenek ve göreneklerine gönülden bağlıydı. Yüce Tanrı'ya güveni büyüktü. Biz torunlarına da aynı düşünce ve hayat felsefesini aşlamak için gayret gösteriyordu. Kapı komşumuz Hüseyin amcalarda oturuyordu. Torunlarını çok sever, onlara çok sıcak davranırdı. Okuldan dönünce behemehâl onu görmeye giderdim. İslam ahlaki konularındaki sohbetleri çok hoşuma gidiyordu. Çağdaş ilimlere pek rağbet etmemesine karşın derslerimle ilgileniyordu. Daha sonra da:

‘Okullarınız güzel de, gel ben sana Elhamı, Sübhanekeyi öğreteyim!’ diyordu. Öğretmişti de. Onlardan başka ezbere bildiğim duaları hep babaannem Hatice'ye borçluyum. Allah'ın yüceliğine, tek oluşuna inanıyordu. Benim ve kardeşlerimin okuduğu yıllarda din dersleri okutulmadığı için bize

dinî eğitim vermeye çaba harcıyordu. Benim adımın İslâm koyulması onun ısrarıyla olmuş. İlk önce annem ve babam adımla Mustafa koymuşlar ve belediye nüfus kütüklerine de öyle kaydedilmiş. Büyükanem ezanlı adımın İslâm olması için diretmiş. İlkokula iki ay geç başlamamın sebebi de adımla ilgilidir. Benim gibi konu komşu da adımla İslâm olarak bellemiş. Mustafa olarak nüfusa kayıtlı olduğumu kimseler bilmiyormuş. Mahallede Mustafa aramışlar bulamamışlar. Emekli bir belediye memuru: ‘Okula aranan Mustafa, Kunduracı Mehmet’in İslâm’ıdır!’ deyince beni okula çağırmişlar.

Babam Mehmet Beytullah 3 Mart 1901’de doğmuştur. 13 Eylül 1973’te vefat etti. Askerliğini 1920-1921’de Ruse Garnizon Komutanlığı muhafız bölüğünde yapmış. Terhis olunca dedem Beytullah onu burada ayakkabı imalatçısı bir Ermeni’nin yanına çırak olarak vermiş. On yıl süreyle bu Ermeni’nin yanında çalışmış. Zamanla usta olmuş. Ruse (Ruşuk) Ticaret ve Sanayi Odasından ustalık belgesi alınca 1930’da köye dönerek dükkân açmış. Aynı yıl yine Kazıcılarlı Zülfikar’ın Osman’ın kızı Safiye ile evlenmiş. Babam mahallemizdeki caminin yanındaki okulda dört yıl din eğitimi görmüş. Hatim edip öğrenimini tamamlamış. Asker ocağına basana kadar tarla sürmüş, orak biçmiş, davar gütmüş. Nizami asker olarak görev yaptığı için mutluydu. Yeri gelince: ‘Tabanca, kılıç belimde komutanlıkta muhafızlık yaptım.’ diye anlatırdı. 1920 kışının çok çetin geçtiğini, ilkbaharda karlar erirken nöbette ayaklarının üşüdüğünü ve bacaklarındaki bazı ağrıları o günlerle bağlardı. İki dekar civarındaki arsamızın içinde iki ev vardı. Bunlardan birinde biz oturuyorduk. Diğer bina iki gözden ibaretti; bir gözü ambar olarak kullanılıyor, diğeri babamın işliyi. Alman yapımı Singer dikiş makinesi, çok sayıda kalıplar vardı. Erkek, kadın, çocuk, gelin ayakkabıları dikerdi.

1930’lu yıllarda Romanya sınırı köyümüzün hemen yanından geçtiği için burada sınırı koruyan askerî birlikler (karakollar) vardı. Babam burada görev yapan subaylara ve askerlere de bot ve çizme dikmiştir. 1944’te komünistler iktidara gelince işliği kapattılar ve babama bir devlet ayakkabı atölyesi açılması için yardımda bulunmasını teklif etmişlerdir. Atölye kurulunca onu ustabaşı tayin edecekleri vadinde bulunmuşlardır. Babam bu teklifi kabul etmemiştir. 1955 yılına kadar eskici olarak çalışmıştır. Yirmi dekar toprağımız vardı, komşu Senova köyünden Grob diye bilinen bir zengin toprağını yarıya (elde edilen mahsulün yarısı işleyene, yarısı sahibine anlamında) işliyordu. Böylece ailemizin nafakasını çıkarıyordu. Atımız, ineklerimiz, koyunlarımız vardı. 1957’nin ilkbaharında benim okuldan ihraç edilmemi önlemek için malımızı, mülkümüzü devletin kurduğu Emek Kooperatif Ziraat Çiftliğine teslim etti. Ancak vefat ettiği 12 Eylül 1973 yılına kadar ne burada ne de başka bir devlet işletmesinde çalışmadı. Kendi eliyle bahçemizde yetiştirdiği üzüm bağımızı, daha sonraları devletin ‘Şahsi İşletme’ adı altında her aileye verdiği beş dekarlık araziye işler ve avlu içinin tanzimiyle uğraşırdı.

Kişi olarak alicenaptı, fakat sertti. Lakırdıyı sevmezdi. Yeri gelmeyince sokakta, kahvede, cami odasında veya başka bir yerde dinlediği bir vakayı evde anlatmazdı. Annemi fazla işe koşmuyordu. Onun meşgul olduğunu

anlayınca kendisi süt pişirir veya hazır yemeği kotarıp yerdi. Tuzlu ve sıcak yemekleri sevmezdi. Daima ağzını, dişlerini yıkardı. Bu yüzden olacak ki, yaşlılık yıllarında bile dişleri sağlamdı. Benim küçüklüğümde midesinden şikâyet ederdi. Binbir türlü bitki kökü veya yaprağını kaynatarak suyunu içerdi. Gençliğinde sigarayı fazla kullanmış. Günde iki, üç paket içiyormuş. Kırk yedi yaşlarında sigarayı bıraktınca mide ağrıları da kesildi. Akranları babamın gençliğinde kalender bir kişi olduğunu, içki de kullandığını anlatırlar. Ancak ayyaşlık yaptığını ne gördük, ne de duyduk. Avrupai giyinirdi. Potur, fes, kuşak, sarık kullandığını hatırlamıyorum. Giyimine kuşamına dikkat eder, temiz gezerdi. Ailede nizam intizama, huzura önem verirdi. Avlumuzun düzenli olmasına dikkat ederdi. Çamur çiğnemezdik. Avlu kapısından evimizin giriş kapısına kadar taş patika işlemişti. Onun işliği ile de taş patika ile bağlı idi. Ambar, tavuk kümesi, hayvan ahır, samanlık oldukça planlı idi. İki ayrı kapıdan arka bahçeye geçilirdi. İç ve arka avluda üzüm asma, üzüm bağı, meyve ağaçları yetiştirmişti. Annemle birlikte arka bahçede domates, biber, turp, soğan gibi sebzeler yetiştirirlerdi. Konu komşuya muhtaç olmayı sevmiyordu. Sabanı, pulluğu, bıçkısı, testeresi, her şeyi, her şeyi vardı. Bir aileye ne türlü alet edevat gerekliyse her birini edinmeye çalışıyordu. 1947'de büyük bir kıtlık yaşandı. Birçok aile fasulye, darı öğütüp ekmeği pişirdi. Ailemiz böyle bir çile çekmedi.

Yalancıları, dolandırıcıları, haramzadeleri sevmezdi. Onlardan nefret ederdi. Aile sohbetlerimizde çoklukla bu konulara değinir, İslam dininden, İslam ahlakından söz eder, peygamberlerimizin hayatından örnekler verir. Doğruluğu severdi. Çocukluğumdan şöyle bir olayı hatırlıyorum: Komşu Murat Ağa'nın oğlu, boydaşım Osman ile bir tartışmaya girişmiştik. Sekiz on yaşlarındaydım o zaman. Tartışma kavgaya dönüştü, birbirimize küfür etmeye başlamıştık. Biz arka avludaydık. Babam bizi iç avludan duymuş olacak, yanımıza geldi. Ben kendimi haklı bildiğim için kaçmadım, kaçamazdım da zaten, korkardım. Osman da belki kendi açısından haklıydı, o da kaçmadı. Babam ikimizi de yakaladı, ikimize de birkaç şamar vurdu. Yani, hayatında çeşitli olaylara taraf tutmaksızın münasebet alırdı. Bize buyurduğu işleri icra etmemize büyük talepkârlık gösterirdi. Sokaklarda başıboş dolaşmamıza, avarelik yapmamıza imkân vermezdi. Bize daima iş bulurdu. Bu yüzden hiçbir gâilesiz, gün boyu sokakta oynayan komşu çocuklarına gıpta ederdim. Bizi şımartmazdı. Çok defa anneme 'Çocuklar uyurken sevilir.' dediğini duymuşumdur. Biz, çocuklarına olan sevgisini çeşitli yollarla ifade ederdi. Öğrencilik yıllarımda tek bir defa 'param yok' deyip beni kırmadı. Tabii, biz de ailemizin imkânlarını bildiğimiz için verdiği parayı tasarruflu harcıyorduk.

Toplum hayatı için bildiğim pek az. Gerek iç, gerekse dış siyasetle ilgilendirirdi. İşliğinde Atatürk, Al Stamboliyski, Çörçil gibi devlet adamlarının kocaman resimleri vardı. Bulgar Halk Çiftçi Partisine üyeymiş. Tam tarihini hatırlamıyorum, fakat 1946 yılında olacak muhalefetteki Nikola Petkov tarafına geçmiş. Seçimlerde aktif faaliyet yürütmüş. Rusçuk Eyalet Meclisine üye adayı gösterilmiş. İşte bu yüzden 1947 yılında tutuklanmıştı. Bir ay kırk

gün sonra Rusçuk Emniyet Müdürlüğü hücrelerinden çıkarılıp eve döndü, her tarafı çürükler içindeydi, gayet fazla dövüldüğü, işkence gördüğü belliydi. Ev şartlarında tedavisi aylarca sürdü. Dine itikadı büyüktü. Mahallemizdeki eski cami ve okul yerine 1956 senesinde inşa edilen yeni cami büsbütün onun girişimleriyle olmuştur. Etraftaki bütün köyleri gezip kimi cami encümenliklerinden, kimi ayrı ayrı kişilerden caminin inşası için malzeme ve para yardımı toplamıştı. Uzun yıllar cami encümenliği başkanlığı yapmıştı. Yeri gelince Türk tarihinden bazı olaylara değinir, Sultan Beyazıt'ın Kosova Meydan Muharebesi'ni, Atatürk'ün Millî Kurtuluş Savaşlarını, Fatih Sultan Mehmet'in karadan gemi yürütmesini anlatırdı.

1951 yılında tüm ailemizin Türkiye'ye göç etmesi için pasaport çıkartılmıştı. Anamın babası Osman dedem ve İsmail dayım aynı yıl göç etmişlerdi. Fakat biz göç edemedik. Sofya'daki Türk Elçiliğinden giriş vizesi beklerken sınır kapanmıştı.

Karakter bakımından sert olmasına rağmen ailemizde demokratik bir hava hâkimdi. Beş evladından tek birinin kişilik hayatına karışmazdı. Kişi olarak girişken değildi. Bu yüzden biz, evlatları hayatımızı kendi anlayışımız ve kendi gücümüzle düzenlemeğe çalıştık.

Toplumun evlasyonunu normal bulurdu. Köyümüzde kendisine saygı ve güven vardı. Akraba, eş ve dostları çeşitli vesilelerle kendisini ziyaret ediyor, ailemizi şerefendiriyorlardı. 1946-1947 ders yılında köyümüzde rüştiye/ortaokul açılmasında büyük emeği geçmiştir. Cevizli Mahalleli Salih Mümin (Ersoy), Nasrettinli Tefik Hacı Kâşif ve babamdan oluşan köy encümenliği heyetinin çoğunluğunu bu okul açılmıştır.

Annem Safiye, orta boylu, buğday benizli, siyah saçlı, gözleri hafif kahverengine çalıyordu. Güzel yüzlü, düzgün vücutluymuş. Çalışkan ve becerikli bir ev hanımıydı. Türü yemekler yapmasını bilirdi. Daha fazla, etsiz, sebzeli yemekler hazırlardı. Pide, içli pide, dızman, vs. gibi hamurlu yemeklerin ustasıydı. Etlî yemeklere düşkünlüğü yoktu. Dikiş makinesiyle kendine, akranlarına veya hısım akraba kadınlarına şalvar, gömlek dikerdi. Biz evlatlarının gerek vücut, gerekse elbise bakımından temiz gezmesine özen gösterirdi. Yırtık pırtık elbiseyle hiçbir defa bizi okula veya toplum arasına sokmadı. Avlu için düzenli ve temiz olmasına özen gösterirdi. Evimizin önündeki top top açan gül ağacından başka orak zambağı, katmer kağme, Venedik çiçeği, aslanağzı gibi birçok çiçek yetiştirirdi. Çocukluğumuzda bile, olur olmaz yere çiş etmemize müsaade etmez, böyle bir davranışımızı görünce bizi azarlar, ayak yoluna gönderirdi. Çiş edilen yerlere cinler toplandığını anlatır, gece oradan geçerken insanın çarpıldığını söylerdi. Evin önüne bulaşık suyu, yemek artığı attırmazdı. Ayakkabı ile içeriye girmek hanemizde görülüş şey değildi. Sabahları yattığımız odaları havalandırır, yorganları, döşekleri sık sık temiz havaya çıkarır, silkerdi.

Dürüsttü. El âlem malında gözü yoktu. Biz çocukları çalma alışkanlığı kapmayalım diye olacak ki, 'El âlemden bir şey alıp getirmeyin, baban öğrenirse kollarınızı, bileklerinizi keser! Sövmeyin, babanız duyarsa dilinizi

koparır!' der, bizi korkuturdu. Bazen insafsız denecek kadar sert davranırdı bize. Öfkelenince yağıp eserdi. Fakat kin taşımazdı, öfkesini çabuk yenerdi. Aslında hassas bir kadındı. İnsanın keder veya sevincini çabuk anlar, etkilenir ve paylaşırdı. Saf denecek kadar cömertti. Hacet üzere kapımızı açan kimseyi boş elle çevirmezdi. Bazı kadınlar, onun bu iyilikseverliğini suistimal ederlerdi. Bu husustaki anlayışlarını birkaç atasözüyle bize telkin etmeye çalışırdı. Yeri gelince, 'Yarım alma, gönül alma! Bak bana bir gözle bakayım sana iki gözle! Baldıran baş yarmaz, gönül kırar!' gibi atasözlerini bize tekrarlardı.

Güleç yüzlü ve tatlı dilli idi. Yeni tanıştığı kişilerle çabucak senli benli olurdu. Saygılıydı. İnsanın sevgi ve saygısını kolaylıkla kazanırdı. Tabii bunu içten yapardı. Onun yaratılışındaydı bu çizgi. Ayrıca hısum-akraba ilişkilerine büyük önem verirdi. Onların her birini sevip sayar, bize de aynı meziyetleri aşılamağa gayret gösterirdi. Bayram günlerinde evlatlarına: 'Gidin ablanın elini öpün. Gidin teyzenin elini öpün. Anneannenin, dayının elini öpün!' diye sıralardı. Kubratta, Bojurova'da, Goriçevo/Beşevli, Tutrakan'da, Slivo pole'de/İslepol ve başka köy ve kasabalarda oturan akrabalarımla tanışmam onun ısrarıyla olmuştur. Kurnazlık, yalancılık, dolandırıcılık, dedikoduculuk gibi vasıflar ona yabancıydı. İyiliğe büyük değer verir, içten minnettarlık duygusuna sahipti. Gönlünü okşamak kolaydı. Siyasi görüşleri yoktu. Onun için aile bir toplum olup, bu toplumun başı, reisi de baba idi. Din, ırk, millet farkı yapmaksızın her insana davranışlarına göre saygı gösterirdi.

Anlaşılan gençliğinde güzel şarkı söylemiş. Çocukluğundan kalan hatıralara dayanarak varıyorum bu sonuca. Henüz ilkokul öğrencisiydim. Çoğu defa geceleri annem, kardeşlerim Halit ve Rujdi evde kalırdık. Babamın işliğine mahalle erkekleri toplanır, geç vakitlere kadar sohbet ederlerdi. Ağabeylerim artık delikanlılık çağındaydı, mahalledeki gençlik odasına giderler, orda eğlenirlerdi. Gece gaz lambası ışığında anneme okuma kitabından aldığımız bazı halk hikâyelerini okurdum. O ise, önünde öreke pamuk veya yapağı eğirirdi. Masaldaki kahramanların serencamlarını hayretle dinlerdi. Başka da masallar okumam için beni teşvik ederdi. Bazen hafif hafif ve alçak sesle bir türkü tuttururdu. Ayrıca, 'Mehmedim, Mehmedim otur dizime...' diye bir türküyü sık sık söylerdi.

1981 yılında bir dikkatsizlik yüzünden düşmüş ve elmacık kemiği kırılmıştı. Ne doktor ne de Silistre havalisi Ruyno köyünden ünlü kırıkçı Vahit yardım edebildi. Yirmi yirmi beş gün yatakta kaldı ve 9 Ocak 1982 tarihinde hayata gözlerini yumdu. Lapa lapa bir kar yağıyordu o gün. Hayır, kar değil, sanki bereket yağıyordu. Gökyüzünde kara kara bulutlar dolaşıyordu. Hava pusanıktı. Ne bileyim, belki doğa da böylesine iyi yürekli bir kulunun ölümüne yas tutuyordu."(İslâm Beytullah Erdi ile 25 Nisan 2010 tarihinde Ankara Demetevler'deki evinde yaptığımız mülakattan).

2. Resmî ve Hususi Hayatı

İslâm Beytullah Erdi, 25 Nisan 1940 tarihinde Kuzey Bulgaristan'ın Razgrat ili Nasreddin (Bisetsi) köyünde dünyaya geldi. Babasının adı Meh-

med Beytullah, annesini adı ise Safiye'dir. O, her şeyiyle tam bir Türk ve Müslüman olan bir aile ortamında dünyaya gelmiştir. Geleneğe uyarak kulağına ezan okunarak adı konacağı zaman babaanne Hatice Nine'nin özel arzusu üzerine adı "Mustafa İslâm" konmuş; nüfusa Mustafa diye kaydedilmiş ama herkes onu İslâm diye çağırması... O, Türkiye'de ve Türk dünyasında ise İslâm Beytullah Erdi adıyla biliniyor ve tanınıyor...

1920 yılına kadar bu köyün nüfusu tamamıyla Türk ve Müslümandı. Zaman içerisinde köyün demografik yapısında değişikliklerin olduğu muhakkak. İslâm Beytullah Erdi dünyaya geldiği yıllarda köyde hâlâ Müslüman Türkler çoğunluktadır.

Nasreddin'de doğup büyüyen ve hizmetleriyle sadece Bulgaristan'da değil yurt dışında da saygınlık kazanan Memiş Mustafa Ümetoğlu, bestelenmiş de olan bir şiirinde İslâm Beytullah Erdi'nin köyünü şöyle methetmektedir:

METHİYE

Gelin görün Bisertsi'yi refah ocağı

Deliorman'ın güzel köyü ana kuağı,

Bağları bahçeleri,

Pek şirindir geceleri,

Şenlendirir niceleri,

Güzelliği Bisetsi'nin

Bisertsi'nin güzelleri fistan giyerler

Al yanaklı gelinleri tütün dizerler.

Bağları bahçeleri...

Pek şirindir geceleri...

Bisertsi'nin bahçesinde çiçekler açar,

Laleleri, sümbülleri kokular saçar.

Bağları bahçeleri...

Pek şirindir geceleri...(Erdi, 2006: 17)

İslâm Beytullah Erdi de daha sonra; biraz da doğduğu vatanın özlemiyle olacak, köyünü anlatan bir kitap yazacak ve adını da *Bisertsi'ye Hiç Gittiniz mi?* koyacaktır. Bu adlandırmada hep tespit hem de tahrik vardır... İnsan, Bisertsi'de (Nasreddin'de) yetişirse böyle yetişir...

Mavi Tuna'nın incisi Ruse'den (Ruşuk) sahil boyunca uzanan Silistre yolunu tutunca otuzuncu kilometrede Slivopole köyüne varılır. Orada kavşak vardır ve ana yoldan ayrılan asfalt bir köy yolu biraz güneye doğru açılır. Stambolovo (Kavran), Çereşevo, Üper, Bojurovo köylerinden geçerek 21.

kilometrede yeşillikler içerisindeki geniş sokakları, bağlı, bahçeli, gösterişli evleri, hatta bulvarı olan bir köye ulaşır. Bu köy Bisertsi (Nasreddin) köyüdür.

1960'lı yıllardan beri Razgrat iline bağlı olan bu yerleşim yeri engebeli, ama çok bereketli toprakları içine alan Tuna düzlüğündeki onlarca, yüzlerce köyden biridir. Konumu itibarıyla Kumanlar zamanında Teleorman, günümüzde ise Deliorman olarak bilinen coğrafi bölgede bulunur ve arazileri Deliorman'ın batı kısmının en uç noktasına kadar uzanır. Dobruca adını taşıyan coğrafi bölgenin hayali sınırları da oradan başlar. Kendine 4-5 kilometre mesafede, nüfusları binin üstünde Müslüman Türklerin de yerleşik bulunduğu köyler vardır. İslâm Beytullah Erdi, anıların kanatlarında dolaşırken köyüyle ilgili olarak kaleme aldığı kitabına ön söz yerine şunları yazmış:

“Anadolu’da ‘Gelmese de, gitmese de o köy bizim köyümüzdür!’ dizeleriyle başlayan bir şarkı vardır çok söylenen. Bu şarkıyı kaç defa dinlesem hep Bisertsi gelir aklıma. Evet! O, çok uzaklarda, buradan takriben iki bin kilometre ötededir. Fakat onu hep yüreğimde taşıyım.

Herkes gibi hatıralar beni de rahat bırakmaz. Civardaki ormanları, ovaları, bereket yüklü tarlaları, kurnalı çeşmeleri, buz gibi soğuk sulu pınarları, bağları, bahçeleri canlanır hayalimde sık sık. Varlığımın hep oralarda dolaşırım. Geçmişin çamurlu sokaklarına çıkar, kimi Güneş İlkokulu, kimi Tevfik Fikret Ortaokulu, kimiye Stefan Karaca Kültür Evi istikametinde yürürüm. Bazen akranlarıma, eski dostlarıma, bazense yabancı simalara rastlarım. Anıların kanatlarında uçarken öğretmenlerimden Mümin Efendi, Bonka Dyakova, Memiş Efendi, dilinde Yemen türküsüyle Manavın Ahmet, Deli Mehmet, Topçu Petre, Traktorist Şuayip, Biçer Döğerci Mişo, Berber Hasan, Demirci Kuli çıkarlar karşıma. Derken ‘İslâmın odası’na varırım. Geceleri Ankara’daki dairemin penceresinden yıldızları seyrederken bizim köyün gökyüzü takılır hayalime. O gök kubbe ki hiç değişmemiş! Çocukluğumda mahalle arkadaşlarımla gündüzleri kuzu, geceleri sığır ve at otlatırken seyrettiğim süt mavisî gökyüzü ve ışıl ışıl yıldızlar...

Bazen iki yanında yemyeşil ağaçlar yükselen asfalt döşeli, yay kaldırımlı sokaklardan, bahçeli evlerin arasından geçiyorum. Etraftaki güzellikleri, ‘Bağlama’nın durgun sularını seyretmeye doyamıyorum. Doyulur mu? Oralarda geçti çocukluk çağı. Kış gelip ‘Bağlama’ buz tutunca babalarımızın veya mobilya ustalarının kemikten ya da meşe tahtalarından yaptıkları ‘patenlerle’ soluğu orada alırdık. Kimi düşer ağlardık, kimi gülerdik.

Sevmeyi de, gülmeyi de, ağlamayı da, yaşamın anlamını da hep bu köyde öğrendim. Orada sallandı beşiğim. Atalarımın, anamın, babamın mezarları gibi anılarımın çoğu da orada saklıdır.

Yaz günleri Ankara’da, evimin balkonunda kahvemi yudumlarken bizim köyün buğday, mısır, yemiş kokulu havası dolar genizlerime.

Meğer anılar, sevgiler, hayaller ne denli kısaltıyormuş mesafeleri.

Kitabıma gelince.

Köyümüzü ve onun aydın, güzel insanlarını gelecek kuşaklarla tanıştıranın faydalı olacağını düşündüm. Ve bu duygularla, bu sevgiyle onu kalem aldım. Bilgilerine, manevi desteklerine başvurduğum köyün bazı ileri gelenleri maalesef çalışmama ilgisiz kaldılar. Tutumlarından dolayı hem üzüldüm, hem de kendilerine acıdım. Her geçen yıl köy nüfusunun azalması ve migrasyon hareketleri insanımızı karamsar düşündürüyor olabilir. Fakat yüzyıllar boyu farklı uygarlıklara mensup insanlar burada yaşamlarını sürdürebilmişse bire bin veren topraklarıyla, çalışkan, becerikli, bilime ve sanata açık insanlarıyla Bisertsı ve halkının geleceğinin bugünden daha iyi olacağına neden inanmayalım ki... Günlerden saatlerden, dakikalardan sürekli güzel bir yarını düşünüyorum. Köyümüzü her ziyaret edişimde insanımızın yüzünde, Bisertsı'nın süt mavi gökyüzünde, ağaçlarında, kuşlarında bu umudu görüyorum.

Köyümü ziyaretlerimde yerden göklere buram buram yükselen umut yüklü şarkılar duydum. O şarkılar ki, Bisertsı kadar şirin, insanları kadar içten ve güzel! O köy, orada yaşayanların olduğu kadar, orada yaşayamayanların da köyüdür. 'O köy, bizim köyümüzdür! (Ankara, Ocak 2005)'

İslâm Beytullah, Türkiye'ye hicret ettikten sonra da sılayı rahim yapmak amacıyla hâlâ gidip geldiği Nasreddin (Bisertsı) köyünde ilk ve ortaokulu okudu. Daha sonra Razgrat Türk Pedagoji Okuluna yazıldı ve tahsilini orada sürdürdü. Buradan mezun olduktan sonra bir müddet Zvanartsı Ortaokulunda coğrafya ve biyoloji dersleri verdi. Askerliği dolayısıyla 1960 yılında başladığı öğretmenliğe bir müddet ara vermek zorunda kaldı. Askerden dönünce Sliven'in (İslimye'nin) Filaretovo İlköğretim Okuluna Türk dili öğretmeni olarak atandı. Aynı zamanda tam iki yıl aynı okulun müdür vekili görevinde de bulundu. Daha sonra Sokolartsı İlköğretim Okulunda müdür olarak çalıştı. Bu görev onun Bulgaristan'da son öğretmenlik tecrübesi oldu.

Öğretmenlik yaptığı yıllarda, ilk yıllarında Razgrat'ın Zvanartsı (Güvece), daha sonra Sliven'in (İslimye), Filaretovo (Hamzalar) İlkokulunda okul korolarını yönetti. Filaretovo'da köy gençleri ve öğretmenlerden oluşan amatör bir tiyatro grubu kurarak yönetti. Sahneye koydukları Türkçe ve Bulgarca piyeslerde rol de aldı. Bu piyesleri Orlova (Vayıslar), Topuzovo (Topuzlar), Sokolartsı (Doğancılar) vb. köylerde sahneye koydular. Kendi girişimleriyle bölgedeki okulların Türkçe öğretmenlerini ve sanata meraklı gençleri bir araya getirerek edebiyat derneği kurmaya çalıştı. Bu derneğin kurucuları arasında zamanla şair olarak kendisini ispat eden Yablanovolu öğretmen Mustafa B. Keloğlu da vardır. Kurucular arasında bundan başka Sokolartsili Türkçe öğretmeni Mehmet Hüsmenov, Yablanovolu öğretmen Musa Mollov, Filaretolu Niyazi Balkancı, Hasn Nuhoğlu gibi aydın eğitimciler de vardı. Ne kadar acıdır ki, bu kültür sanat topluluğunun etkinlikleri bir müddet sonra siyasilerin müdahaleleri ile engellenmiş, daha sonra da yasaklanmıştır. 1967 yılının bir ilkbahar gününde Kotel'in Yablanovo (Alvanlar) köyünde düzenlenen bölge

şiiir yarışmasında şiiir okuyanların arasında İslâm Beytullah Erdi de vardır. Yarışmacılardan isteyen Türkçe, isteyen Bulgarca olarak şiiirlerini okurlarken İslâm Beytullah, Nazım Hikmet'in "Salkım Söğüt" şiiirini okuyarak yarışma birincisi oldu. Onun öğretmenlik yıllarında yaptığı bir yenilik de 1966-1967 öğretim yılında müdürü olduğu Sokolartsi İlköğretim Okuluna ana sınıfı açmış olmasıdır.

1968 yılında gazeteciliğe başladı. *Yeni Işık* gazetesinin Sliven ve Burgas sancakları kadrolu muhabiri olarak on altı yıl görev yaptı. Özel muhabir sıfatıyla Almanya, Eski Sovyetler Birliği, Yugoslavya, Polonya, Macaristan, Romanya gibi birçok ülkeyi ziyaret etti; buralarla ilgili gezi yazıları yazdı. 1976-1980 yılları arasında Bulgaristan Gazeteciler Cemiyeti Sliven Şubesi Genel Sekreteri görevinde bulundu. Gazetecilik yıllarında yazdığı yazılarla Sliven'in sadece Türklerle meskun Jilt Bryag (Sarıyer) okulunun yeni baştan tadilatına, Burgas'ın Planitsa (Çepelce) köyünde kültür evi inşasına yardımcı oldu.

1985'te Bulgaristan'da Türklerin asimile edilmesi sürecinde Türklerin adlarının değiştirilmesine karşı çıktığı için tutuklanarak Belene Ceza Kampı'na götürüldü. Oradan da Sofya Genel Tahkikat Dairesine, sonra da cezasını çekmek üzere Montana'nın bir köyüne sürgün edildi. Bu acı günleri ve insan hakları ihlallerini *Sınırların Ötesinde Türk Kalmak* adlı romanında etraflıca ve tarafsızca dünya kamuoyunun dikkatlerine sundu.

1989'da Bulgaristan'dan sınır dışı edilince herhangi bir ülkeye gidebilecekken o, Türkiye'ye gelmeyi tercih etti. Kalemî Türkiye'de de aktif olarak çalıştı, yaratıcılığına devam etti. Bulgaristan'da gerçekleştirilemeyen arzuları burada gerçek oldu, kitaplar yayımladı. Türkiye'ye geldiği ilk yıllarda değişik işlerde çalışmak zorunda kaldı. Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğünde görev yaptı. Bazı televizyonlar için Bulgarca çeviriler yaptı. Amerikan Kültür'de İngilizce kurslarına devam etti ve İngilizce sertifikası aldı. Hatta bir ara sürücü kurslarında usta şoför olarak bile çalıştı. Ankara'da İngilizce öğretmeni iken emekliye ayrıldı. Hâlen Ankara'da Demetevler Mahallesi'nde oturmaktaydı. İslâm Beytullah Erdi'nin ilk eşi Eskicumalı (Tirgovişte) Şükriye Hanım'dan hâlen Bulgaristan'da yaşayan Nedim ve Alper isimli iki oğlu vardır. Fahriye Erdi Hanımefendi ile evli olan İslâm Beytullah Erdi çiftinin Çiğdem adında bir kızları bulunmaktadır. Çiğdem Erdi de babasının yolundan yürümeye kararlı olmalı ki, Hacettepe Üniversitesinde Halk Bilimi Bölümünde öğrenciliğini tamamlayıp mezun oldu.

Bulgarca, Rusça ve İngilizce bilen İslâm Beytullah Erdi, İLESAM Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği Yönetim Kurulu Üyeliği, TÜRSAV Türk Dünyası Yazarlar ve Sanatçılar Vakfı Genel Sekreterliği görevlerinde bulundu. KIBATEK Kıbrıs-Balkanlar Avrasya Edebiyat Kurumu-

nun da Ankara temsilcisiydi. Bulgaristan Türk edebiyatının Türkiye’deki temsilcilerinden biri olan İslâm Beytullah Erdi, Ankara’da 6 Ocak 2014 tarihinde vefat etti. Mezarı Ankara Demetevler’de Karşıyaka Mezarlığı’ndadır.

3- Sanatı ve Eserleri

3.1. İslâm Beytullah Yazarlığa Başlıyor

İslâm Beytullah Erdi yazarlığa nasıl başladığını anlatırken şunları söylüyor:

“Küçük yaşta edebiyata ve sanata karşı içimde bir tutku oluşmuştu. Bu tutkuyu bende ateşleyen de köyümün Güneş İlkokulunda birinci sınıfta okurken sınıf öğretmenim ve daha sonra Tevfik Fikret Orta Okulunda müdürüm olan Memiş Mustaov’dur. Muhteşem bir eğitimciydi. Her öğrenciye eşit davranırsa da gözüne kestirdiği talebelerin peşini bırakmıyordu. Onun teşvikiyle sahnelerde şarkı söyledim, dans ettim, piyeslerde oynadım, şiirler okudum. Onun öğretmenlik ve müdürlük yaptığı 1950’li yıllarda köyümde ortaokulu bitirenlerin hemen hemen hepsi öğrenimlerine devam ederek kimi öğretmen, doktor, ebe, hemşire, kimi de mühendis, tekniker veya teknisyen oldu.

O yıllarda Bulgaristan’da öğrencilere hitap eden *Eylülcü Çocuk* adlı ulusal bir gazete neşrediliyordu. ‘Siz çalışmalarınızı bana getirin. Ben gözden geçirir gazeteye gönderirim’ diyordu. Dokuz on kadar öğrenci öğretmenimizin çağrısını ciddiye almıştık. 1954’ün şirin bir ilkbahar akşamı okulumuzun kültür ve sanat grubu köyümüzün sinema salonunda şarkılı, danslı, şiirli, skeçli bir temsil verdik. Seyircilerin coşkulu alkışları beni son derece heyecanlaştırmıştı. Eve döner dönmez bir sayfalık bir haber yazısı yazıp *Eylülcü Çocuk*’a gönderdim. Yazımın dörtte biri yayımlandı. Kısaltılmıştı. Besbelli sapla samanı karıştırmıştım. O an yaşadığım sevinci anlatmaya kelimeler az gelir. Sandım ki artık tüm Bulgaristan beni konuşuyor... İşte o günden bu yana hep yazıyorum.” (İslâm Beytullah Erdi ile 25 Nisan 2010 tarihinde Ankara Demetevler’deki evinde yaptığımız mülakattan).

Kendisi ile yaptığımız mülakatta yazarlığa adım atışını bu şekilde anlatan İslâm Beytullah Erdi, yazılarını daha sonraki yıllarda *Halk Gençliği* (Sofya), *Tuna Gerçeği* (Ruscuk), *Yeni Işık* (Sofya), *Razgradski Noreden Glas* (Razgrad), *Slivensko Delo* (Sliven), *Kotlenski Kray* (Kotel/Kazan) adlı ulusal ve mahallî gazetelerde yayımlar. 1968 yılında da *Yeni Işık* gazetesinin Sliven ve Burgas sancakları kadrolu muhabiri olunca on yedi yıl sürecek olan gazetecilik hayatı başlar. 1985 yılında Türk adlarının değiştirilmesine karşı çıktığı için tutuklanarak Belene Ceza Kampı’na götürülene kadar bu görevde bulunur.

İslâm Beytullah, sınır dışı edildiği vatanı Bulgaristan’a vefa borcunu ödemeye Türkiye’de yaşarken de devam eder. Bulgaristan’da yeni dönemde yayımlanan dergilerde Türkçe yazılarını yayımlar. *Balon ve Filiz*, *Deliorman*, *Kaynak*, *Hoşgörü* gibi dergilerde çocuklar İslâm Beytullah Erdi’nin

bakış açısı ve üslubuyla tanışmaya devam eder. 1989’da Bulgaristan’dan sınır dışı edilerek Türkiye’ye geldiğinde önceliği hayatını idame ettirecek işlerde çalışmaya veren İslâm Beytullah Erdi, zamanla edebiyat çevrelerinde de görülmeye başlar. Niyazi Hüseyin Bahtiyar’ın da dediği gibi “*Kalemi burada da aktif olarak çalışmaya başladı, yaratıcılığına devam etti. Bulgaristan’da gerçekleştiremediği arzuları burada gerçek oldu, kitaplar yayımlandı.*” (Bahtiyar, 2010: 107)

3.2. Kültür Çevresi ve Beslendiği Kaynaklar

“Anam sohbetlerinde çok sıkça atasözleri kullanıyordu. Sesi de güzeldi. Babam evde yokken bize türküler söylerdi. Maniler okur, masallar anlatırdı.” diyen İslâm Beytullah Erdi’de ilk temelin nasıl atıldığını bu cümlelerden çıkarmak mümkün. Onun ilk çalışmalarını halk edebiyatı ürünlerinin derlemeleri şeklinde yapmasında, masal çalışmalarına yönelmesinde, zaman zaman kahramanlarına atasözlerimizi kullandırtmasında bu çocukluk günlerinin etkisi yoktur diyebilir miyiz?

Tabii ki bir de masallar var. O da çocukluğunda pek çok masal dinlemiş olmalı... Bu geçmişi onun yakasını bırakmamış, bir gün ona *Balkan Ülkelerinden Masallar* adlı bir kitap hazırlatmış. İşte bu kitabın girişinde “Masallar Üstüne Birkaç Söz” başlığıyla kaleme aldığı yazısı:

“İnsanların hayal güçlerinin bir meyvesi olan masallar, gerçekte örtüşmeyen fevkalade olayların hikâyeleri olsalar bile, onlar sadece sizlerin değil yetişkinlerin de seve seve okudukları ya da dinledikleri eserlerdir. Hangi ulusa ait olursa olsunlar bedii edebiyatta yerini almış ve onun dokusuyla kaynaşmışlardır. Dünya edebiyatında öylesine ünlü masallar vardır ki, onlar halk yaratıcılığının ulaştığı zirvelerdir. Binbir Gece Masalları bu inciler, bu zirveler arasında yer alır...

Masallar hem çocuklar, hem de büyükler tarafından ilgiyle okunur ve dinlenirler. Onların çekiciliği, insan hayatının tarihi kadar eski ve binlerce yıllık yaşamın şahidi oluşlarından kaynaklanır. Halkların yarattığı bu ürünler hayatı olduğu gibi resmeder ve insanlar arasındaki ilişkilerin nasıl olması gerektiğini anlatırlar. Masal kahramanları genellikle iyiliğe, güzelliğe, hoşgörüye dayalı mutlu bir dünya kurmak için kötülüklerle mücadele eden kişiler veya yaratıklar. Bunlar bazen; sıradan bir köylü, bazen bir padişah, kral, cadı, aslan, kaplan olarak karşımıza çıkarlar. Her biri komşumuz sayılan Balkan Yarımadası ülkeleri halkları masallarından seçerek çevirip hazırladığım ve sizlere sunduğum şu masalarda da böylelerine rastlayacaksınız. Onların simaları, uzun yıllar hafızalarınızdan silinmeyecek ve serüvenleri sizleri gelecekte de düşündürmeye devam edecektir.

Bilginiz olsun diye söylüyorum; halk ürünü sayılan tüm hikâyeler, efsaneler, rivayetler, yaşam öyküleri genellikle masal olarak nitelendirilirler ve yorumlanırlar. Bu yüzden de tür olarak masalın tarifini yapmak zordur. Fakat

rahatlıkla ona; gerçekte hayalin karışımı, halkın yarattığı bedii hikâye diyebiliriz. Masallar yediden yetmişe herkesin heyecanla dinlediği veya okuduğu sözlü edebiyat ürünüdür. Sanatın çeşitli dallarında başarılı olmuş kişilerin özgeçmişlerini incellerseniz, onların çocukluk dönemlerinde ninelerinden, dedelerinden, anne-babalarından, yakınlarından çok sayıda masal dinledikleri, ya da okudukları dikkatinizi çekecektir.” (Erdi, 2003: 3).

Çocuklar masalsız kalmasın diye kaleme alındığına inandığımız bu çalışma İslâm Beytullah Erdi’nin diğer eserlerine zaman zaman yansıyan masal üslubunun da bize şuur altındaki kaynaklarını göstermesi bakımından önemlidir diye düşünüyoruz.

Çocukken evde annesine kitap okumaları, gençlik yıllarında daha kitap satın almaya başlaması okuyarak kendini geliştirdiğini göstermesi bakımından önemli. Kendisiyle sohbetimizin bir yerinde verdiği şu bilgi bizce önemlidir: “1956’da Rıza Mollov’un redaktörlüğünde Narodna Prosveta Yayınevi Leyla ile Mecnun’u yayımlamıştı. Gazeteden haberi öğrenince ilçemiz Kubrat’a (Balpınarı) gittim, kitabı satın aldım.”

Anlaşıyor ki o, hem sözlü kültürden hem de matbu eserlerden besleniyor, ruh dünyasını ve dilini zenginleştiriyor. Bunu yaparken de kendini sadece Bulgaristan’la sınırlandırmıyor. Bu konuda verdiği bilgi de önemli:

“Anamın babası Osman dedem ve dayım İsmail 1950’de Türkiye’ye göç etmişlerdi. Onları Osmanlıye’nin Kozan’ın Kayhan Burnu’na iskân etmişlerdi. 1961’de henüz genç bir öğretmendim. Sınırdaki kitapların kontrol edildiğini bildiğim için, dayıma, içinde politika olmayan bir roman göndermesini rica etmiştim mektupla. Bana Reşat Nuri’nin *Bir Kadın Düşmanı* adlı romanını göndermişti.

Gene onun bana gönderdiği mektupların pullarında ilk defa Mehmed Akif’i gördüm. Puldaki tek mısra: ‘Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak’ beni gayet çok heyecandırmıştı. Gerek öğretmenliğim gerekse gazeteciliğim yıllarında hep Türkiye yazarlarının eserlerine ulaşmaya çalıştım.” (İslâm Beytullah Erdi ile 25 Nisan 2010 tarihinde Ankara Demetevler’deki evinde yaptığımız mülakattan).

Öğretmenlik yıllarında dönem ve yaz tatillerinde birkaç günlüğüne de olsa başkent Sofya’ya gittiğini, burada gazetecilerle, Türk şair ve yazarlarıyla görüştüğünü, onların sohbetlerine katıldığını biliyoruz. Kendisinden aldığımız bilgilere göre:

“Çok defa Şair Mustafa Mutkov (Mutlu), Kazım Memiş, Sabri Demir, Selim Bilâl, M. Hasan Tekeli’nin misafiri olmuşumdur. Bazen de otelerde kalmışımdır. Gazeteciliğimde Hasan Karahüseynov, Halit Ali Osmanov Dağlı, Naci Ferhat, Sabri Tata, Ahmet Tımış ve birçok Bulgar gazeteci yazarla arkadaşlık etmiş, mesleki sohbetlerde bulunmuşumdur.” (İslâm Beytullah

Erdi ile 25 Nisan 2010 tarihinde Ankara Demetevler’deki evinde yaptığımız mülakattan).

İslâm Beytullah Erdi bu halkayı zamanla iyice genişletmiş, görevi gereği gittiği birçok ülkede şair, yazar ve gazetecilerle tanışmış, onlarla dostluklar kurmakla kalmamış bu dostluklarını zamanla mektuplaşarak geniş bir sürece yaymayı da ihmal etmemiştir. Makedonya’da görevli olarak bulunduğumuz yıllarda bu duruma bizzat şahit olduğumuzu da burada belirtmeliyiz.

Bulgar Devletinin gazetecilere bir hak olarak verdiği yerli ve yabancı en az beş gazeteye abone olma hakkını kullanırken yaptığı tercihler de enteresandır: “Bedelini gazete ödüyordu. Her sene Türk dünyası ülkelerinden bir gazete veya dergiye abone oluyordum. Tabii, Pravda’yı da ihmal etmiyordum.”

İslâm Beytullah Erdi’nin gezmeyi sevdiği muhakkak. Ancak o sadece gezmiyor, gezip gördüğü yerleri âdeta içine çekiyor, duyuyor yaşıyor ve daha sonra da yazılarıyla yaşıyor. Tabiatla da barışık, âdeta tabiata âşık... Eserlerindeki tabiat tasvirleri; özellikle de “çiğdem”, “lale”, ”menekşe”, “sümbül” gibi çiçek adlarını kullanması dikkatimizi çekmiş ve kendisine sormuştuk. İyi ki de sormuşuz. Kızı Çiğdem’in adının da nerden geldiğini böylece öğrenmiş olduk:

“İlkokul öğrencisiyken müsamerelerde söylediğim en sık ve en sevecek okuduğum türkü “Dağlar” türküsüydü.

*Senin yazın kışa benzer
Bir sevdalı başa benzer
Çok içmiş sarhoşa benzer
Duman eksilmeyen dağlar*

*Hele de top top olmuş menekşesi
Burcu burcu kokan dağlar
Bencileyin derdin mi var
Gözyaşları akan dağlar...*

Beyitleri beni çok heyecanlaştırmıştır. Nedenini hâlâ anlamış değilim. Belki de doğayı sevmemle ilintilidir. Doğa güzelliklerini içinde barındıran “Çiğdem Derki” türküsünü de hâlâ söylerken aynı hazzı alırım. Kızımın adını Çiğdem koymamız da bu duygularla bağlantılıdır...” (İslâm Beytullah Erdi ile 25 Nisan 2010 tarihinde Ankara Demetevler’deki evinde yaptığımız mülakattan).

3.3. Türkiye’de Hizmete Devam

İslâm Beytullah Erdi, Türkiye’deki çalışmalarını iki kolda yürütmüştür. Bunlardan ilki tercüme çalışmalarındır. Bulgarca ve Rusçadan Türkçeye çeviriler yaparken Türkçeden de Bulgarcaya tercüme yapar. Özellikle Türkiye

Diyanet İşleri Başkanlığı için yaptığı tercümelemler, İslam dininin temelleriyle alakalı olduğu için Bulgaristan'da hâlâ ses getirmeye devam ediyor. Çocuk dergilerinde yer alan tercümelemleri, Balkan halkları çocuk edebiyatı örneklerinden Türkçeye kazandırdığı masallar Türkiye'de çocuklarımızın ruh dünyalarını zenginleştiren güzel çalışmalar olarak takdire şayandırlar. Son zamanlarda Bulgar edebiyatından yaptığı çevirileri Türkiye'de Türk edebiyatından yaptığı tercümelemleri de Bulgaristan'daki dergilerde ardı ardına yayınlaması ise edebiyatlar arasında bir köprü vazifesini de ifa ettiğini göstermektedir.

Bir de telif eserleri vardır ki; önceleri folklor, anı-araştırma ağırlıklı olan çalışmaları zamanla tahkiyenin roman ve hikâye türlerinde kitaplar hâlinde okuyucuyla buluşurlar. Yazıları ise *Balkanlarda Türk Kültürü, Tarla, Evlad-ı Fatihan, Türk Dili, Sanat Sokağı, Türk Edebiyatı, Haber 69, Türk Dünyası, Eko Avrasya, Kardeş Kalemler, Şeker Çocuk, Diyanet Çocuk* gibi dergilerde yayımlandı.

3.4. Can Azerbaycan

Bulgaristan Türklerinin edebiyat hayatına Azerbaycan aydınlarının etkisi oldukça önemlidir. Bu sürecin toplum mühendisliği ve edebiyat sosyolojisi açısından dikkatle incelenmesinde de fayda vardır. Dünyada soğuk savaş döneminin yaşandığı yıllarda Bulgaristan Türkleri SSCB üzerinden Türk dünyası ile irtibatta olabilmişlerdir. Sovyetler Birliği - Bulgaristan arasındaki sıcak ilişkiler sürecinde Bulgaristanlı Türk aydınlarından değişik vesilelerle Türk kültür coğrafyasına gidenler; özellikle buralardaki Türk edebiyatlarıyla tanışmışlar ve etkilenmeleri kaçınılmaz olmuştur. Bu seyahatler dışında bir de özellikle Azerbaycan'dan Bulgaristan'a gelen eğitimci ve aydınların etkisini de görmezlikten gelemeyiz. Azerbaycan'da yayımlanan kültür sanat dergilerinin o dönem Bulgaristan'ında yakından takip edildiğine ve okunduğuna bizzat şahit olduğumuzu da belirtmeliyiz. Bu ilişkinin son yıllardaki gelişimiyle ilgili olarak Bulgaristan'dan Türkiye'ye hicret edenlerden Şaban Mahmut Kalkanoglu şu tespitlerde bulunuyor:

“Yıllarca kan kaybeden Bulgaristan Türk edebiyatı bugün de Azerbaycan aydınlarının kardeşçe desteği ve dayanışması ile yeni bir kalkınma dönemine girdi. Gururla söylemek lazım ki Bulgaristan Türk basınında son yıllarda Bahtiyar Vahapzade, Halil Rız Ulutürk, Abbas Abdullah, Fikret Koca, Anar, Nebi Hazri, Vagif Samedoğlu, Vagif Sultanlı, Sabir Rüstemhanlı, Hamide Reiszade ve diğer şair ve yazarların eserleri sık sık yer almaktadır. Bugün bu dayanışmanın daha da yükseltilere çıkmasını arzu ediyoruz.” (Kalkan, 2007: 21)

İslâm Beytullah Erdi de gazeteci kimliği ile Eski Sovyetler Birliği ülkelerine gidip gelen Türklerden biridir. Bu gidiş gelişler onda meraklı gözlemlerin yanı sıra dostluklara da vesile olmuştur. Özellikle de Azerbaycan üzerinde

yoğunlaştığına şahit olmaktayız. Türkiye’ye yerleştikten sonra da Azerbaycan’a karşı bu ilgisini devam ettirmiş olmalı ki *Özüne Dön Halkım* adlı eseri Azerbaycan Türkçesinden Türkiye Türkçesine kazandırmıştır (2004). İslâm Beytullah Erdi’nin iki eseri de Bakü’de Azerbaycan Türkçesi ile yayımlanmıştır: *Vicdanın İsyanı* (Bakü 2000), *Yaşamak Hakkı* (Bakü 2005).

İslâm Beytullah Erdi’nin Türkiye’de tanıttığı Azerbaycanlı edebiyatçılar olduğu gibi onun da Azerbaycan’da tanıtımının yapıldığı yazıların yayımlandığına şahit oluyoruz. İslâm Beytullah Erdi’nin Azerbaycan muhabbetini kendi kaleminden dile getirecek olursak, onun Azerbaycanlı şair Vakıf Memmedov’un şiir kitabı için yazdığı takdim yazısından şu satırları okumamız gerekiyor.

“Azerbaycan edebiyatı, Türk dünyası edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Ona bu saygınlığı kazandıranlar süphesiz Hatayî, Gencevî, Molla Penah Vakıf, Nesimî, M. F. Ahundov, Celil M. Kuluzade, Sabir gibi sanatçılardır. Bunlar Azerbaycan halkının millî hazineleri olduğu kadar, dünya insanların da kucaklayan sanat dehalarıdır.

Ben Bulgaristan doğumluyum. 1989’da Türkiye’ye yerleştim. Azerbaycan edebiyatı ve sanatını henüz ilkokul öğrencisiyken Sabir’le tanımaya başladım. 1953’de Varna’daki Öğrenci Dinlenme Kampı’nda Arşin Mal Alan operetini izledim. Razgrat Pedagoji Okulunda öğrenimime devam ederken arkadaşlarımla tatbikata gittiğimiz örnek okullardan birinin adı da Samet Vurgun’du. Daha sonra Cafer Cabbarlı’nın *Solan Çiçekler* adlı tiyatro oyununu seyrettim. Derken Mirza F. Ahundov’un, Mirza İbrahimov’un eserleriyle tanıştım.

Bu sanatçılar Azerbaycan ile aramdaki mesafeyi öylesine kısalttılar ki, hayalen Hazar’ın incisi Bakü’yü, Sumgait’i, Nahcivan’ı, Karabağ’ı, Kura Vadisi’ndeki üzüm bağlarını dolaşılıyor, gidip görmüşçesine özlüyordum. Birçok ülkeyi gidip gördüm, fakat Azerbaycan özlemi hâlâ içimde saklıdır.”

3.5. Gezi Yazıları

1968 yılında gazeteciliğe başlayan İslâm Beytullah Erdi, İslimye ve Burgas sancakları kadrolu muhabiri olarak *Yeni Işık* gazetesinde on altı yıl çalışmıştır. Bu görevi onun Bulgaristan içinde olduğu gibi Bulgaristan dışında da yeni yerleri görmesini de sağlamıştır. Özel muhabir sıfatıyla gittiği Almanya, Yugoslavya, Sovyetler Birliği ülkeleri, Polonya, Macaristan, Romanya gibi ülkelerden yeni ve değişik intibalarla dönmüştür. Bu ziyaretlerin ardından kalem aldığı gezi yazıları ise sıradan gezi yazıları olmaktan uzak birer araştırma yazısı özellikleriyle dikkati çekiyor.

Bu yazılardan yayımlananlarının ve yayımlanmayanlarının zaman içinde bir kitapta toplanıp okuyucuyla buluşması hâlinde; tarihe düşülmüş birinci elden notlar olarak bugün de dikkatle ve ilgiyle okunacağı kanaatindeyiz. Me-

sela “Makedonya’da Gördükleri” başlıklı gezi yazısı buraları üçüncü ziyaretinin ardından kaleme alınmış. Demek ki iyice gözlemeden, tanımadan yazmıyor. Böyle olması da onun gezi yazılarını önemli kılıyor. Erdi’nin bu gezi yazılarının yenilerini Türkiye’de de gezip gördüğü yerlerle ilgili kaleme aldığı metinlerle devam ettirdiğini görüyoruz. Ankara’da Berikan Yayınları tarafından yayımlanan *Gümüş Kakmalı Ağzlık* adlı kitabının son kısmındaki yazılar bu türün güzel örnekleri olarak okunmayı bekliyor. Batı Karadeniz’i gezme görme şansını henüz bulamayanlar veya bu şirinlikleri, tarihî mekânları gidip görmek için hazırlananlar bu yazıları mutlaka okumalıdır diye düşünüyoruz. Bartın, Safranbolu, Çeşmi Cihan Amasra, İstiklâl Madalyalı Kent Samsun ve Türkiye’nin en kuzeyindeki kent Sinop’u bir de bu usta kalemin gözüyle ve yorumlarıyla tanımak ne güzel...

UNESCO’NUN 2011 yılını Evliya Çelebi yılı ilan etmesiyle dikkatler Evliya Çelebi ve onun ölümsüz eseri tarihî kaynak niteliğindeki *Seyahatname*’si üzerinde yoğunlaştı. Bu konuda pek çok proje yapıldı. İşte böyle bir proje kapsamında İslam Beytullah Erdi de Evliya Çelebi’nin izini sürmek için Romanya ve Bulgaristan’a bir inceleme gezisine çıktı. Evliya Çelebi’nin gördüklerinden bugüne bu kültür coğrafyamızda neler kalmış, bu dünya kültür mirasına ne kadar sahip çıkabilmiş insanlık... O, bu tespitlerini, bir gazeteci dikkatiyle, sanatçı ruhuyla kaleme alırken tarihî bilgiler için kitapları karıştırmayı, okumayı da ihmal etmemiş olmalı ki, ortaya koyduğu gezi yazıları bu kadar anlamlı ve kapsamlı olmuş.

3.6. Sivil Toplum Kuruluşları ve Bildiriler

İslâm Beytullah Erdi, Türkiye’ye yerleştikten sonra sivil toplum örgütlerine sadece kültür etkinliği ve sosyal aktivite olarak gidip gelmekle kalmamıştır. Bu sivil toplum örgütlerinden bazılarına üye olmuş, yönetim kurullarına seçilmiş, hatta kurucuları arasında yer aldığı bile olmuştur. O, İLESAM Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliğinin 616 numaralı üyesidir. 2008-2009 yıllarında da 10. dönem yönetim kurulu üyesi olarak vazife yapmıştır. Bu dönemde *İLESAM Bülteni*’nin Yazı İşleri Müdürlüğü görevini de üstlenmiştir. KIBATEK Kıbrıs-Balkanlar-Avrasya Edebiyat Kurumunun Ankara temsilcisi olan İslâm Beytullah Erdi, TÜRKSAV Türk Dünyası Sanatçılar Vakfı’nın da kurucularından biridir. Bir ara bu vakfın genel sekreterliğini de yapmıştır. Hâlen bu vakfın Balkanlar koordinatörlüğü görevini yürütmektedir. Hâlen, Bulgaristan Bağımsız Yazarlar Birliğinin neşrettiği *Jajda* dergisinin Türkiye muhabiridir. İslâm Beytullah Erdi, 1996’dan günümüze *Balkanlar’da Türk Kültürü* (Bursa), *Göçmen* (Mersin), *Evlad-ı Fatihan* (Bursa), *Balkanlılar* (İstanbul), *Bulgaristan Türklerinin Sesi* (Ankara), *Deliorman* (Bulgaristan) vb. dergilerin yayın kurulu üyeliklerinde de bulunmuştur.

Bu sosyal çabalar onu yeni çevrelerle tanıştırmıştır. Bu çevrelerin düzenledikleri ulusal ve uluslararası pek çok etkinlikte aktif olarak hizmet etmiştir. Düzenlenen panel ve bilgi şöenlerinde konuşmalar yapmış bildiriler sunmuştur:

- “Bulgaristan’da Bali Efendi’den İzler”, *Ahmet Yesevi’den Hasan Dede’ye Gönül Erenleri Uluslar Arası Etkinlikleri*, 12-14 Haziran 1997, KIRIKKALE.
- “Bulgaristan’da Türk Romanı”, *IV. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı*, 5-6 Kasım 1998, ANTALYA.
- “Bulgaristan Türkleri Halk Edebiyatında Ağıtlar”, *Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı*, 26-28 Mayıs 2000, MERSİN
- “Bulgaristan Türkleri Edebiyatında Dede Korkut”, *Dede Korkut 7. Uluslararası Kültür-Sanat Şöleni*, 16-22 Temmuz 2001, BAYBURT
- “Bulgaristan Türkleri Edebiyatında Türkmenistanlı Yazar Annaguli Nurmehmet Çizgisi”, *Avrasya Sanat Edebiyat Yıldızları I. Uluslararası Sempozyumu*, 28 Nisan 2002, ANKARA.
- “Bulgaristan’da Türk Kültürü”, *Balkanlarda Türk Kültürü Paneli*, 17-18 Mayıs 2002, KONYA.
- “Bulgaristan’da Bayburt Bayburt’ta Bulgaristan”, *Dede Korkut 9. Uluslararası Kültür Sanat Şöleni*, 14-20 Temmuz 2003, BAYBURT.
- “Şiirin Hayatımızdaki Yeri”, *12. Uluslararası Hazar Şiir Akşamları / Şiir Sohbeti*, 23-25 Eylül 2004, ELAZIĞ.
- “Bulgaristan Türkleri Ana Dili ve Edebiyatına Genel Bakış”, *KIBATEK Uluslararası 4. Edebiyat Şöleni*, 25-27 Aralık 2004, İZMİR.
- “Bulgaristan’da Türk Edebiyatı”, *İLESAM Cumartesi Sohbetleri*, 20 Ekim 2008, ANKARA.
- “Türkiye’de Telif Hakları”, *Telif Hakları Paneli*, Edirne Üniversitesi 20 Mayıs 2009, EDİRNE.
- “Bulgaristan Türkleri Gerçeği”, *TÜRKSAY Türk Dünyası 20 Yıllığı Çalıştayı*, 23-24 Eylül 2010, ANKARA.
- “Bulgaristan Türk Edebiyatında ve Kültüründe Köroğlu”, *IV. Uluslararası Bolu Halk Kültürü ve Köroğlu Sempozyumu*, 26-27 Ekim 2013, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, BOLU.

Görülüyor ki İslâm Beytullah Erdi Türkiye’de ısrarla Bulgaristan Türk varlığını gündeme getirmeye çalışıyor. O, bu çalışmalarını yaparken kendisini ve bütün Bulgaristan Türklüğünü rahatsız eden yanlış bilgilendirmeleri de üsluplu bir şekilde kınıyor ve düzeltiyor. Türkiye’de bulunan Bulgaristan muhaciri Türklere “Bulgar” denmesini hazmedemeyip düzeltmesi örneğinde olduğu gibi:

“Ülkemizde hâlâ birçok aydın geçinen kişi, Bulgaristan’da doğup büyü-müş, sonradan Türkiye’ye yerleşmiş soydaşlarımızdan söz ederken ‘Bulgar

Türkleri ya da Bulgarlar' şeklinde ifadeler kullanmaktadır. Demek ki bu tip insanlar kendi tarihlerini bile bilmiyorlar. Ara sıra bazı kitle enformasyon araçları da aynı hatalara düşüyor. Onlarca örnekten sadece birini aktarmakla yetineceğim. 14 Şubat 2007'de bir televizyon kanalının 17.00 ara haberlerinde sunucu şöyle bir duyuru yaptı:

'Bulgaristan'da Avrupa Parlamentosu seçimlerine Türkiye'de yaşayan Bulgarlar katılamayacaklardır.'

Bu cümleyi televizyon kanalı bir de alt yazı ile pekiştirmişti. Bu gibi yaklaşımlar, Türklüğünü korumak için doğdukları toprakları, evlerini barklarını terk edip ana vatanına sığınan yüz binlerce insanı rencide etmiştir. Bir mektupla kaygılarımı zamanın Dışişleri Bakanı Sayın Abdullah Gül'e bildirdim. Soydaşlarımızı Bulgar olarak tanımlamanın acı verici bir vaka olmanın ötesinde siyasal açıdan da ciddi bir hata olduğunu; bazı kişilerin önemsiz saydığı bu hataların gelecekte ülkemizin başına büyük işler açabileceğini belirttim." (Erdi, 2011: 243)

Yıldırım Beyazıt Han yadigarı Kaybolan Şehir Üsküp'e şiirler yazan Balkanlar'da geçerken çocukluğu "Aldım Rakofça kırlarının hür havasını" diyen; Üsküp'te doğan ve Türkiye'de İstanbul'da vatan toprağına emanet edilen Yahya Kemal Beyatlı'nın "Türkçenin çekilmediği yerler vatandır." anlayışıyla Türkün kültür coğrafyasını bir bütün kabul eden İslâm Beytullah Erdi, bu anlayışını Nahit İmaç'ın *Şiirlerle Bayburt* adlı kitabı için yazdığı tanıtımda açıkça ortaya koymakta ve yok aslında birbirimizden farkımız demektedir:

"Benim doğduğum diyar, buralardan takriben iki bin iki yüz kilometre uzaktadır. Diğer bir sözle, '...akmam diyen, yatağımyı yıkmam' diyen Tuna, Deliorman nere? Ama bu uzaklar öylesine yakın ki birbirine... Ecdat topraklarında da, evlad-fatihan diyarlarında da yaşayan insanımızın yüreklerinde taşıdığı duyguların, iyi günlerde söylediği türkülerin, kara günlerde yaktıkları ağıtların dili de, sesi de, sevdası da hep aynı!

Bayburt sevdalısı, edebiyat ve sanat aşığı Nahit İmaç'ın hazırlayıp sunduğu *Şiirlerde Bayburt* adlı derlemelerini okurken aynı duygular dalgalandı durdu gözlerimin ufkunda, gönlümün bahçesinde... Buralarda Bayburt Kaleşi, oralarda Plevne... Buralarda Kop, oralarda Plevne Şehitleri... Birbirine uzak olduğu kadar da yakın iki kale, iki destan! Yüce Türk'ün yazdığı destanlar!.."

Böylesine kucaklayıcı, içten bir insan olan İslâm Beytullah Erdi, zaman zaman sohbetlerimizde anlamakta zorluk çektiği hâlleri de bizimle paylaşırken vurdumduymazlığımızdan yakınmaktadır. İşte bir iki örnek:

"Çocuk edebiyatımız Lâtif Karagöz'ün vefatı üzerine İstanbul'da yayımlanan *Tuna* dergisine bir taziye metni gönderdim. Yayımlanmadı.

Sınırların Ötesinde Türk Kalmak'ı Bursa Balkan Göçmenleri Federasyonu Başkanı'na gönderdim, ilgilenmek şöyle dursun teşekkür mektubu dahi

almadım. Daha neler neler!..” (İslâm Beytullah Erdi ile 25 Nisan 2010 tarihinde Ankara Demetevler’deki evinde yaptığımız mülakattan).

Biz de sormadan edemiyoruz: Bize ne oluyor böyle?..

3.7. Editör İslâm Beytullah Erdi

Onu bir bakıyorsunuz Çankırı’nın Çerkeş ilçesi sakinlerinin çıkarttıkları *Çerkeş Gelişim Gazetesi*’nde sanat danışmanı (2009), bir de bakıyorsunuz *İlesam Bülteni*’nde yazı işleri müdürü olarak görüyorsunuz (2008). Pek çok dergide de yayın kurulu üyesi olarak hizmet ediyor: *Göç Dergisi* (Mersin), *Balkanlar Dergisi* (İstanbul), *Evlad-ı Fatihan* (Bursa), *Bizim Anayurt* (İstanbul) vb.

İslâm Beytullah Erdi, Bulgaristan’da olduğu gibi Türkiye’de de çevresindekileri yazmaya teşvik ediyor, onları yüreklendiriyor. Yazarların eserlerine tanıtım yazıları yazarak onların daha geniş okuyucu kitleleriyle buluşmalarına vesile oluyor. İslâm Beytullah Erdi, özellikle de gençlerle diyalog kurmaktan hoşlanıyor. Okullarda düzenlenen imza günlerinde liseli gençlerin, üniversiteli talebelerin onun etrafında pervane olduklarına şahit oluyoruz. Bu buluşmalar bazen yeni bir kitabın doğmasına da vesile oluyor. Tıpkı M. Onur Berçin’in *Erdem ve Aşk* romanının yayımlanması gibi. *Erdem ve Aşk*, sabırla yoğrulmuş bir aşk hikâyesi. İki insanın erdem mücadelesi. Romanda erdem ve aşkın önündeki engelleri aşmak için harcanan çabalar gözlerimizin önüne seriliyor. Aile ilişkilerinden siyasete hayatın farklı alanlarındaki sorunları ve bunların çözümlerini bu kitabın sayfaları arasında buluyorsunuz. Küçük bir kasabadan Türkiye’ye insanlığın çeşitli hâllerini romanlaştıran M. Onur Berçin’in elinden tutarken, onu yönlendirip yüreklendirirken görüyoruz İslâm Beytullah Erdi’yi.

İslâm Beytullah Erdi, İLESAM’ın açtığı “İLESAM I. Esere ve Emeğe Saygı Öykü Yarışması”nda Rasim Özdenören, İhsan Işık, Yrd. Doç. Dr. Zeki Gürel ve Rıfki Kaymaz’la birlikte jüri üyeliği yapmıştır. Bu yarışmanın sonucunda dereceye giren hikâyelerle birlikte jürinin yayımlanmaya değer bulduğu eserler bir kitapta toplanmıştır. İslâm Beytullah Erdi, Yrd. Doç. Dr. Zeki Gürel ile birlikte *Esintiler* adlı bu kitabın editörlüğünü yapmışlardır (Ankara 2008).

İslâm Beytullah Erdi, zaman zaman ziyarete gittiği vatan Bulgaristan’da dostlarıyla buluşuyor ve onları yazmaya, kitap yayımlamaya teşvik ediyor. Mesela, Fevzi Mustafa’nın *Geçmişten Esintiler* adlı kitabı böyle bir ziyaretin sonucunda oluşmuş anlamlı bir köy monografisidir. Fevzi Mustafa, 2 Ekim 1942’de Burgas’ın Ruen ilçesi Topçisko köyünde dünyaya geldi. Topçiska (Topçu köy), 1300 nüfuslu bir yerleşim yeridir. Bu köy, tarihçesi, sülaleleri, eğitim durumu, kültür hayatı, tarımcılığıyla dile gelmiş, tarihe bir not düşülmüşse bunda İslâm Beytullah Erdi’nin de payı vardır. İslâm Beytullah Er-

di'nin editörlüğünü de yaptığı bu kitap hakkında kaleme aldığı yazıyı önemi-
ne binaen burada okurlarla paylaşmak isteriz:

“Elinizdeki bu küçük kitabı kim nasıl değerlendirir bilmem amma kana-
atimce gayet gerekli ve yararlı bir eser.

Kitabı yazan Fevzi Mustafa'yı 1960'lı yıllardan beri tanırım. O yıllar, be-
nim ulusal bir yayın organı olan *Yeni Işık* gazetesinde Burgas ve Sline sancakla-
rı kadrolu muhabiri olarak çalışmaya başladığım yıllardır. Bugün benden
Fevzi Bey'in portresini çizmemi isteseler hiç tereddütsüz: 'İyi ve duyarlı bir
vatandaş, çalışkan, halkçı, hoş görülü bir insandır.' diyebilirim. Sanıyorum,
yöre insanları da benim bu kanaatimi paylaşacaklardır. O, emniyet teşkilatı
mensubu iken de, tarım yöneticisiyken de, öğretmenlik yaparken de bu vasıf-
larını koruyabilmiştir.

Söylemek ne kadar ahlakidir bilmem ama günün birinde bu kitabı ele
güne sunmasını kendilerine ben önermişim. O günün hikâyesi şöyledir:

2006'nın yazında Bulgaristan ziyaretimde aile efradıyla iki günlüğü-
ne Ruen Belediye Meclisinin konuğu olmuştum. Güneşli bir temmuz günü
kuşluk vaktinde belediyenin hemen yakınındaki kafeteryada kahvelerimizi
yudumlarken F. Mustafa'ya: 'Sen bu yörenin eli kalem tutan saygın aydınla-
rından birisin. Şiir denemeleri de yapıyorsun. Otur ve dilinin döndüğü kadar
köyünü, köydeşlerini, anılarını anlatmaya çalışırsan iyi edersin.' dedim!

Fevzi Mustafa sözlerimin üstünde derince düşünmüş olacak ki büyük bir
şevkle bu işe sarıldı. Birkaç postada yazdıklarını bana gönderdi. Ben de onla-
rı dikkatle okudum. Üslup ve anlam bakımından redakte ettim, biraz da sanat
danışmanlığı yaptım. Nesir yazılarına müdahale ederken dilinin ve anlatı-
mının özgürlüğünü muhafaza etmeye özen gösterdim. Tabii şiirlerine de bir
nebze dokundum. Fevzi Bey'in de yazarlık ya da şairlik iddiasının olduğunu
sanmıyorum. Fakat onun yöre halkına böyle değerli bir kaynak kitap sunması
taksire değer bir olgudur.

Kitabın eksikleri yok mu? Var. Bir kere onun türünü belirtmek zor mu
zor. Monografi desek monografi değil, anı-araştırma desek o da değil... Ama
sonuçta güzel bir uğraşı, elzem bir eser'

Gönül ister ki:

'Demokrasi için hapis yattık,

Demokrasi geldi biz yine yandık!'

diye haykıran Âşık Emrullah Topçu, *Gönülümün Limanı* adlı kitabın yazarı
Karageorgievolu öğretmen İlyas Bekir ve adlarını anmadığım, ancak Burgas
sancagında var olduğuna inandığım daha birçok aydın Fevzi Mustafa'yı ör-
nek alıp köyleri, köydeşleri hakkında bildiklerini, dinlediklerini yazıya dök-
selerdi!.. Zira, yazı tarihe düşülen nottur. Anılar kaleme alınmayınca suya
yazılmış sayılır ve akıp geçerler.” (Mustafa, 2009: 9-10)

İslâm Beytullah Erdi'nin hizmet halkasının çapını göstermek açısından
onun farklı gazete ve dergilerde eserlerinden örnekler de vererek takdim ettiği

şair ve yazarların bir listesini ardından da hakkında değerlendirme yazıları kaleme aldığı kalem erlerinin adlarını saymak istiyoruz: Bulgaristanlı: Mustafa Çete, Sabri Alagöz, Ali Bayram, Semiha B. Yılmaz, Ali Boncuk, Kâzım Memiş, Ali Durmuş, Naim Bakoğlu, Denyü Denev, Georgi Popov, Jelez Kondev, Emiliyan Stanev, Milka İ. Foteva, Atanas Rodoynov, Yakup İsmailov... Türkiyeli: Ahmet Özdemir, Niyazi Hüseyin Bahtiyar, Hafize Gün, Sebile Cumalı, Feyyaz Sağlam, H. Avni Yüksel, Yahya Akengin, Süleyman Özgür, Nazlı Rânâ Gürel, Zeki Gürel, Nahcivanlı: Vakıf Memmedov, Makedonyalı: Trayan Petrovski, Fahri Ali; İslâm Beytullah Erdi'nin eserleriyle takdim ettikleridir. Değerlendirme yazılarının ise künyelerini de vermek istiyoruz:

- “Latif Karagöz’ün Önce Vatan Adlı Şiir Güldestesi Üzerine”, *Tuna*, 1998, Sayı: 14.
- “Sabri Tata’nın İlk Göz Ağrısı Romanı Üstüne”, *Balkanlarda Türk Kültürü*, 2002, Sayı: 42.
- “Yahya Akengin’in Sarkaç Romanı Üzerine”, *Bay Dergisi*, 2001, Sayı: 70.
- “Sami Kocaoğlu’nun Bulgaristan Türkleri Ah! Belgeseli Üzerine”, *Evlâd- Fatihan*, 1999, Sayı: 10.
- “Mehmet Alev’in İki Eseri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Balkanlarda Türk Kültürü*, 2003, Sayı: 46.
- “Gönül Dergisi Üzerine”, *Gönül Dergisi*, Sofya 2001, Sayı: 8.
- “Gurbannazar Eziz’in İki Ağaç Adlı Eseri Üzerine (Sevgi Gördüm Dille Tarifi Zor)”, *Dede Korkut’tan Türkmenistan’a Bayburt Armağanı Adlı Belgesel Eser*, Ankara 2004.
- “Nazlı Rânâ Gürel”, *Çerkeş Gelişim Gazetesi*, 1 Kasım 2009, Yıl: 1, Sayı: 1.

3.8. İslâm Beytullah Erdi’nin Tahkiyedeki Başarısı

“Hikâyeciler, şairlerin aksine kendi ‘ben’lerinden çok başkalarından bahsederler. Bilhassa insanlar arasındaki anlaşmazlık ve çatışma hikâyede önemli bir yer tutar. Hikâye bu bakımdan roman ve tiyatroya yaklaşır. Dramatik tarzda yazılmış hikâyeler de vardır. Romanın yanında hikâyenin hacmi küçüktür. Hikâyeciler de şair gibi bu dar hacme bir dünyayı sıkıştırmaya çalışırken kendine has birtakım ameliyelere başvurur. Kelime ve sembollerin telkin gücü hikâye sanatında da önemli yer tutar.

Dikkatini kendi ‘ben’inden çok başkalarına yönelten hikâyeci, insanı anlamaya çalışan psikolog, sosyolog ve filozofa yaklaşır. Öyle sanıyorum ki hikâyeci, insanı ilim adamlarından daha iyi anlar. Çünkü onun konusu genel olarak insan değil, özel olarak insandır, yani şahsiyet ve ferttir. Her insan ayrı bir dünya teşkil eder. Güzel hikâyelerde biz, belli zaman, belli mekânlarda yaşayan, kendine has bir dünyası olan gerçek insan ile karşılaşırız. Roman bize onu daha geniş olarak tanıtır.” (Kaplan, 1979:9)

Prof. Mehmet Kaplan'ın *Hikâye Tahlilleri* adlı eserinin ön sözünde yer alan bu cümleler ışığında İslâm Beytullah Erdi'nin tahkiyeli eserlerine bakmadan önce bizde tahkiyenin geçmişine dair bir hatırlatma yapmak da fayda var. Edebiyat tarihimizde hikâye türünün roman gibi bize Tanzimat'tan sonra Batı'dan geldiği tekrarlanan yaygın ve yanlış olan bir kanaattir. Bu görüş, büyük ölçüde, Tanzimat'tan sonra arayışlar devri Türk edebiyatında örnek alınan Batılı modern küçük hikâye türünden kaynaklanmaktadır. Oysa, Aristo'dan beri hâlâ geçerliliğini koruyan türler nazariyesine göre, şiir, tiyatro, destan gibi dar manada veya halis edebî türler içinde, hikâye ederek anlatıma dayalı olması sebebiyle destan türüne bağlanan hikâyenin Türk edebiyatında uzun bir mazisi ve zengin bir geleneği vardır. Türk halk hikâyeleri ve masallar, Dede Korkut Hikâyeleri, hatta hikâye sanatına çok yakın olan fıkralar, İslami Türk edebiyatının klasik devri divan edebiyatının manzum hikâyeleri mesneviler, türün edebiyatımızdaki kadim geçmişini ve yaygınlığını göstermeğe kâfidir.

Yazarımız İslâm Beytullah Erdi'nin içine doğduğu Türk-İslam kültürü ve Bulgaristan'da aldığı Batılı manadaki eğitim, sosyal çevresi ve beslendiği kaynaklar onun tahkiyeli eserlerindeki başarısının arka planını oluşturmaktadır. Biz buna bir de yaşanmışlığı mutlaka eklemeliyiz. İslâm Beytullah Erdi'nin tahkiyeli eserlerinin konu zenginliği dikkatimizi çekse de biz onun eserlerinde işlediği konuları ana başlıklar hâlinde şu şekilde sıralaya biliriz:

1. Toplumla ilgili konular:

Toplumla ilgili sorunlar, zaten gazetecilik döneminde esas görevlerinin içindedir. Tabii bu husustaki sorunlar hikâyelerine de konu olacaktır, bundan kaçması mümkün olamaz. Yazarın “Vicdanın İsyanı”, “Kara Tahtadaki Yazı”, “Bir Demet Gül”, “Çaresizler” adlı hikâyelerinde toplumun farklı problemlerine gösterdiği tepkilerin yansımaları görülür.

2. Sosyal - Politik olaylar:

Egemen güce karşı bireyin çatışmasıyla başlayan hikâyeler, insanların binleşmesi ve mücadelesiyle devam eder. Yazar sadece Bulgaristan'da yaşananları irdelemez. O, dünyadaki başka toplumların sorunları karşısında da duyarsız değildir. Mesela “Atlantalının Evinde” adlı hikâyesinde emperyalizmin Amerika eliyle Irak'ta oynadığı oyun konu edilmiştir.

Bulgaristan Türklerinin sosyal, politik, kültürel meseleleri hemen hemen bütün eserlerinde yer almaktadır. Çünkü mesele insan hakları sorunudur ve Bulgaristan'da yıllarca Türklere ikinci sınıf vatandaş gözüyle bakılmıştır. Türkler vatanları olan bu ülkede anayasal haklarından yararlanamamışlardır. Mesela *Aşkî Arayanlar* romanında valilikte Daire Başkanı Mümün Bekirov'un, köylü Hüseyin Dede'nin, Mühendis Murat'ın hayat öykülerinde bu adaletsizlikleri görmek mümkündür.

3. İnsana yönelik eleştiriler:

Tahkiye özelliği de taşıyan birçok denemesinde insanın davranışlarını, ahlaki değerleri konu edip irdelediği dikkat çekiyor. “Ağaçlar Meyve Vermeyince”, “Bir Çiçekle Yaz Olmaz”, “Okursak” başlıklı çalışmaları buna örnek gösterilebilir. “Ağaçlar Meyve Vermeyince” de toplum kurallarına uymayan, evde eşine, çocuklarına karşı şiddet uygulayan, canı ruhlu kişileri eleştirirken yazar şöyle bir telkinde bulunur:

“İnsanı yaratan, ona göz vermiş görsün diye, kafa vermiş düşünsün diye. Ayrıca kafatası dediğimiz nesnenin içine, kişi davranışlarını ayarlayabilsin diye öylesine mükemmel bir cihaz yerleştirmiş ki... Maalesef...

“Okursak” adlı denemesinde toplumu yönetenlerin, bazı aydınların bilgi noksanlıklarını hedef almıştır. Okumuş cahiller bulunduğunu esefle vurgulamaktan geri kalmamıştır. Denemenin bir yerinde şöyle dediğine şahit oluyoruz:

“Hatırlarsınız, bir bakanımız günün birinde bir gazeteci ile söyleşi sırasında Ermenistan’ın Karadeniz’de limanı olduğunu söylemişti. Bir psikolog profesörümüz ise Romenlerin Slav’ların bir boyu olduğunu yazmıştı bir kitabında. Garipliği bir düşünün!

Bakan, milletvekili, gazeteci gibi koca koca adamların yumuşak â’yı kavramaya özen göstermedikleri için rüzgâr, lazım gibi kelimeleri doğru telaffuz edemeyişlerine, doğdukları yörelerin ağızlarıyla konuşmalarına okul çocuklarının bile güldüklerinin farkında olmamalarına ne dersiniz!”

4. Bilinçlendirme kaygıları:

Yazarın bütün eserlerinde okurlarını bilinçlendirmeye yönelik çabaları dikkatlerden kaçmıyor. Trafik sorunlarını irdelediği “Emniyet Kemerinizi Taktınız mı?” başlıklı metinde şöyle diyor:

“Yasalar, kurallar onlara uyulması için yaratılmıştır. Son zamanlar ‘Emniyet kemerinizi taktınız mı?’ diye bir uyarı levhası köylerimizin, kentlerimizin giriş ve çıkışlarında bize bakıyor. Yüzlerce metre kumaş, çelik saç, yüzlerce kilo gram boya harcanmış onları hazırlamak için. Bu levhadan başka yollarda, beldelerde, caddelerde, sokaklarda binlerce trafik işareti, binlerce semafor... Hep insanları kazalardan belalardan korumak için devletin yüklediği görevler.

Yasalara, kurallara uymak, insana saygı göstermenin bir başka ifadesidir. Toplum hayatının her dalında olduğu gibi trafikte de insan hem hakkını bilmeli, hem de sorumluluğunu.”

Yazar, toplumda giderek derinleşmekte olan yozlaşmadan duyduğu endişelerden olsa gerek “Güzelliğe Doğru” başlıklı denemesinde okurlarıyla şu düşüncelerini paylaşır:

“Doğruyu söylemek, yalan yapmamak, sözünde durmak, kırıcı olmak, gerçeği savunmak, milletini ve vatanını sevmek, emeğe saygı duymak. İnsanlarla kardeşçe geçinme fedakârlığı göstermek vb. İnsanı süsleyen en güzel meziyetlerdir kuşkusuz. Bu düşünceyi kanıtlayacak yüzlerce, binlerce örnek vermek mümkündür.”

Bu arada İslam ahlakını pekiştirmek istercesine bir hadis-işerifi de hatırlatmadan edemez: “İşleriniz ve hareketleriniz samimi olsun. Halis niyetle bağlı olmayan emellerin ilahi sığınaklarda yeri yoktur.”

Bu tespitlerimizden sonra rahatlıkla söyleye biliriz ki İslâm Beytullah Erdi, sanatta bediiyattan taviz vermeksizin sanat toplum içindir görüşünü benimsemiş ve eserleriyle de bunu göstermektedir. O, topluma karşı sorumluluğunun bilincindedir. Hem seçtiği konularla hem de eserlerinde kullandığı dil ve üslup ile okurlarına olumsuz örneklik yapmamakta kararlı görünüyor.

İslâm Beytullah Erdi'nin tahkiyeli eserleri hedef kitlesi itibarıyla genellikle yetişkinler olmakla birlikte ilk gençlik çağı çocuklarının ve gençlerin de bu hikâyeleri zevkle okuduklarına şahit olduk. Hayriye Süleymanoğlu Yeniso, *Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler* adlı kitabına Erdi'den “Para Cüzdanı” adlı bir hikâye alması ve bunu alırken de “Çocuklar için de öyküler yazdı.” (Yeniso, 2002: 307) ifadesini kullanmış olması da dikkatlerden kaçırılmamalıdır.

İslâm Beytullah Erdi'nin, kendi tahkiye dünyasını değerlendirirken İzmir Buca Eğitim Fakültesi öğrencilerinden Hakan Duru'ya verdiği cevaplar da (5 Kasım 2001) bizim tespitlerimizi ve değerlendirmelerimizi doğrular niteliktedir:

“Konu bulmakta zorlanır mısınız?”

Bana göre konu aranmaz. Günlük yaşamımızın, geçmişe ait anılarımızın, çevremizde ve dünyada gelişen olayların, geleceğe dönük düşüncelerimizin içinde onlarca hikâye ve roman konusu vardır. Konular sıradan insanların ayaklarına dolanır, fakat göremezler. Onları hisleriyle, görgüleriyle ancak yazarlar yakalayabilir.

Hikâye ya da roman yazarak ulaşmak istediğiniz belli hedefler var mı? Bunu nasıl izah edebilirsiniz?”

Her yazarın ulaşmak istediği hedef neyse benim de odur. Sorunuzu pek algılayamadım. Sorunuz yenilikçilik falanla ilgiliyse ben hâlâ postmoderni içime sindiremedim. Eserlerimi klasik tarzda yazmaya devam edeceğim galiba.

Hikâyelerinizde özellikle vurgulamak istediğiniz konular var mı?”

Konu olarak, insanlar arasındaki ilişkileri süsleyen güven, sadakat, samimiyet, hoşgörü, sevgi gibi vasıflar beni duygulandırır. İhanet; aşka ihanet, vatana, millete, diline, dinine, dostluğa ihanet beni üzer. Konularımı bu duygularımdan hareketle seçerim

Hikâyelerinizde ya da diğer yazılarınızda topluma bir mesaj verme kaygınız var mı? Bu doğrultuda sanat anlayışınızı açıklar mısınız?

Bu sorunuz öyle iki cümleyle cevaplanabilecek bir soru değildir... İyi-lerle kötülerini karşılaştırır, tartışır, hayatta güzellik saydığımız neyse onu göstermeye çalışırım. Ölçü birimi mi? Toplumun terazisi, kendi değer yargıları vardır. Yazarın kendisi kadar hikâye kahramanlarını da arayış ve deneyiş hâlinde göstermesi önemlidir. Bana göre sanat toplum içindir. İnsanların arzu ve emellerini, acılarını, sorunlarını, sevinçlerini paylaşmayan eser topluma ne kazandırır ki... Yazar ders vermemeli, fakat görüş belirtmelidir bana göre. Fakat güdümlü olmaya, sanatçı hürriyetini kullanmaya gayret göstermelidir.

Bazı hikâyelerinizde ve Aşkî Arayanlar'da yaşamınızdan izler gördüm, prototipler...

Başka türlü düşünmek mümkün değil gibime geliyor. Örnek mi? Fransız Andre Gide'e arkadaşlarından bir tanesi: 'Eserlerinde hep kendi yaşamını anlatıyorsun. Biraz da dışarı açıl.' şeklinde bir eleştiride bulunmuş.

Eleştiriye haklı bulan yazarın bir sonraki eseri basılınca aynı arkadaş: 'Şimdi kendini daha iyi anlatmışsın.' demiş.

Bana gelince hikâyelerimin her biri yaşanmış olaylardır. Bunların çoğunun içinde ben varım. İster müspet ister menfi kahraman olsun onların bazı çizgileri benim çizgilerimi taşır.

Aşkî Arayanlar isimli romanımda da böyledir. Tiplerden Mühendis Murat'ın da, Gazeteci Orhan'ın da, Çakırov'un da prototipleri biraz bana benzerler. Hüseyin Dede de, öğretmenlik yıllarımda kiracısı olduğum Bekir Dede'nin ve merhum babamın kişisel vasıfları vardır.

Hikâyelerinizde sürgün hayatınızın etkileri var mı?

Konu seçimimde sürgün hayatımın etkisi elbette büyüktür. Uzun yıllar gazetecilik yapmamın da etkisi büyüktür. Fark etmediniz mi? Çok yerler gezip gördüm. Serüvenler yaşadım, onlarca acı tatlı olaya tanık oldum, binlerce insan tipi ile karşılaştım.

Hikâye yazarlarımızdan kimleri seversiniz?

Eli kalem tutup yazı yazan, kitap okuyan herkesi severim.

Yazdığınız eserlerde dil kullanımı ile ilgili zorluk yaşıyor musunuz?

Önemsemeyecek kadar az. Soruyu, Bulgaristan'da doğup büyümemle bağlıyorsunuz gibime geliyor. Burada Türk dili ile ilgili fazla bir şey öğrendiğimi söyleyemem. İstemeyerekten, yöre ağızlarından bazı kelimeleri kullanmış olabilirim."

Konu dil olunca Balkan Türkleriyle ilgili bir yanlış kanaati de burada yeri gelmişken belirtmek isteriz: Türkiyeli bazı vatandaşlar bir kenara aydınlar ve siyasetçiler, Balkanlar'dan gelen kardeşlerimizle karşılaştıklarında "A ne kadar güzel Türkçe konuşuyorsunuz. Nerede öğrendiniz, Demek ki Yunus Emre Enstitülerine Türkçe kurslarına devam ediyorsunuz" dediklerinde o kardeşle-

rimizin bu kendini bilmezliğe cevap verirken karşısındaki Türkiyeliyi incitmemek için genellikle sustuklarına ve “lâ havle” dediklerine şahit oluyoruz. “Biz de Türk’üz hem de sizin kadar.” demek istiyorlar ama genellikle bu cahillik karşısında susmayı tercih ediyorlar.

Türk Dil Kurumu Başkanlığı da yapmış olan bilim adamı, yazar Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun’un şu tespitleri önemli:

“Dil denen mucizeyi nasıl anlatmalı, bilmiyorum. İnsan zekasının bütün pırıltıları, insan ruhunun bütün duyuları, titreyişleri, dalgalanışları orada. Mavi gökle kara yer arasında, ikinci bir âlemde daha yaşıyor insan. Dil adı verilen, sınırları olmayan, sonsuz bir âlemde.

Sanatkâr olmayan insanlar da kelimeleri bir örgü içinde kullanırlar. Dil tek tek kelimeler değil, kelimeler arasında kurulan bir örgüdür. Dilin asıl tadına da bu örgü içinde varabiliriz. Milyonlarca insanın, yüzlerce yıl içinde her gün konuşarak ve yazarak kurduğu bu örgünün kendisi doğrudan doğruya bir sanat eseridir. Tıpkı anonim bir türkü, anonim bir destan gibi yaratıcısı belli olmayan bir sanat eseri. Milyonlarca beyinden ve ruhtan süzüldüğü için de elbette bir şaheser. Dille meydana getirilen eserler, bu bakımdan diğer sanat eserlerinden daha avantajlıdır. Şiirin, romanın, hikâyenin, denemenin kendileri birer sanat eseri olduğu gibi, onları meydana getiren malzeme de bir sanat eseridir.” (Ercilasun, 2000: VII-XI)

Biz inanıyoruz ki Bulgaristanlı Müslüman-Türk İslâm Beytullah Erdi’nin eserlerini okuyanlar yalnız Türkçenin tadını bulmakla kalmayacaklar, dilimize daha pek çok tatlar katacak yeni eserler okumak için de güdülenecek, heyecanlanacaklar.

3.8. Güzel Yazmak İçin Galiba İyi ve Dikkatli Bir Okuyucu Olmak Gerek

İslâm Beytullah Erdi’nin bazı eserlerinde girişte aktardığı cümlelerin sırrı onun iyiye dikkatli bir okuyucu olduğunu göstermekle kalmıyor; onun okudukları üzerinde tefekkür ettiğini ve yazı çalışmalarında bunları bir zenginlik olarak hatırladığını da gösteriyor. Aslında bu tür iktibaslar yerli yerinde kullanılmışlarsa okur için de hem bir ön hazırlık hem de yeni çağrışımlar için açılmış pencerelerdir. Evine ziyarete gittiğimizde bizi karşılayan kütüphanesi de bu zenginliğin şahidi gibiydi. Sohbetimiz arasında zaman zaman gözlerimiz kitap raflarında dolaşırken birden bire “İsterseniz kitaplığıma bir göz atın” demesi bizi rahatlatmıştı. Bu kitaplıkta neler yoktu ki... Bulgarca ve Rusça eserler ve özellikle de çevirilerin bolluğu dikkatimizi çekti... Lamarin’in *Osmanlı Tarihi*, Prof. Dr. Cengiz Hakov’un *Atatürk’ü*, Andre Moroa’nın *Bayron’u*, Rodiy Fiş’in *Celalettin Rumi’si*, *Nazım Hikmet Külliyyatı*, Marks, Engels, Neron, Napolyon, Cörcil, Con Kenedi, Kopernik, J. J. Russo, Mao Tsedun, Hazreti Muhammed ve Hersekli Ali ve daha niceleri... Dergi kolek-

siyonları ve kutular, zarflar içinde tasnif edilerek arşivlenmiş malzemeler, bu raflarda gördüklerimizden aklımızda kalanlar. İşte bu zengin kütüphaneden İslâm Beytullah Erdi'nin eserlerine misafir olan cümlelerden bazıları:

“Amerika'nın Irak'ı işgali bu milletin namusuna tecavüzdür.” (“Atlantali” hikâyesinin girişinden)

“Macera peşinde sürten yorgun rüzgâr. Bir serserisin ki, seni her yerden kovarlar. Sığınacağın, gizli bir yuva var, üzerinde bir dalın, bir dalganın?” Percy B. Shelley (*Aşkı Arayanlar*'dan)

“Ak saçlı ihtiyar yontu ustası,

Öğrencisi Pigmalyon'a şu öğüdü verdi:

Pigmalyon, dedi! Saadete erişmek insanoğlunun en eski ve daimi arzularından biridir. Bu arzu; çalışabilmek, düşünebilmek, savaşabilmek ve hissedebilmek yeteneğiyle birlikte doğmaya başlar ve yaşamaya devam der. Hayatta iyilikten, güzellikten yoksun çok şey var. Sen güzelliğin damgasını taşıyan her şeye değer ver. Çünkü güzel olan her iş, her davranış yine insanoğlunun eseridir.

Kadim Yunan Mitolojisinden” (*Uzun Bir Gece*'den)

“Talih, mert insanlara yardım eder.” Publiy Vergiliy Maron

“Cesaret, çoğu kez ölmek için değil, yaşamak için gereklidir.” Viktorio Alfieri

“Kartal kanatları varsa özgürdür.” Türkmen Atasözü

(*Sınırların Ötesinde Türk Kalmak*'tan)

3.9. İslâm Beytullah Erdi Yazmaya Devam Edecekti

İslâm Beytullah Erdi, şimdi *yaşananlar bir daha yaşanmasın* diye yazıyordu... Balkan faciasını, Zağra Müftüsü Necmi Râci Bey'in hatıralarından okuyanlar, Ömer Seyfeddin'in kanlı Balkan gerçeğiyle bizi yüzleştirdiği hikâyeleriyle irkilmeye devam ettikleri bir anda 1989 Bulgaristan olayları patlak vermişti.

Sınırların Ötesinde Türk Kalmak okunduğunda görülüyor ki, Balkanlar'da Müslüman Türklüğün çilesi Bulgaristan'ın kuruluş günlerinde daha başlamış. İslâm Beytullah Erdi, daha önce *Güneşi Ararken* adıyla kitaplaştırdığı anı ve araştırmalarını (1996), yeni bir üslup ve tertiple ilaveleriyle birlikte okurlarıyla paylaşmak istiyor. Dün-Bugün-Yarın çizgisi üzerinde zamanı üç boyutuyla kucaklayarak okumamız gereken bu eserinde, Erdi, önce Bulgaristan'da Türk varlığının mazarına değiniyor. Devletin kuruluş aşamasından itibaren yaşananları bütün çıplaklığıyla, bir gazeteci dikkati ve tarafsızlığıyla, bir eğitimci hassasiyetiyle ve insan yüreğiyle yoğuruyor, belgelendiriyor, tarihe not düşüyor.

Bu eseri okurken, konusu gereği bir otobiyografi veya hatıra türü bir eserle karşı karşıya olduğumuzu zannettiğimiz bir anda tahkiyenin bütün ince-likleriyle karşı karşıya kaldığımız anlar oluyor. Acaba belgesel bir roman mı okuyorum, dediğiniz bir anda farklı bir yaklaşımla yeni gözlemler, ruh tahlil-leri, kitle psikolojisini içeren anlatımlar sizi irkiyor, düşündürüyor... Böylece tarihe bir not daha düşüyor İslâm Beytullah Erdi. Tarih tekerrürdür diyorlar. Eğer ibret alınsaydı o hiç tekerrür eder miydi? Bu eseriyle Erdi, insanlığa bir ders veriyor. Eğer insanlık dersine iyi çalışırsa; en azından insan hakları ihlal-leri hususunda yeni bir 1989 yaşamayız diye düşünüyoruz. *Sınırları Ötesinde Türk Kalmak*, Bulgaristan olaylarının yaşandığı zamana şahitlik eden diğer eserlerle birlikte okunduğunda, Erdi'nin sadece şahitlikle yetinmediği, okuyucu-sunu aydınlık bir geleceğe hazırladığına da şahit oluyoruz.

Erdi, yaratıcılıkta ve entrik unsuru kullanmadaki başarısını Türkçeyi kul-lanırken de devam ettiriyor. İstanbul Türkçesine hâkim bir yazar olmasına rağmen yer yer mahallî rengi vurmak için roman ve hikâyelerinde kahraman-larına mahallî ağzı/Rumeli ağzını kullandırmaktan da geri kalmıyor. Deyim ve atasözlerini de yeri geldikçe kullanmak suretiyle anlatımı zenginleştirdi-ğini görüyoruz. Bütün bunlar okuyucuya; kendisiyle, çevresiyle, tarihiyle ve yaratısıyla barışık, ortak insanlık ideallerini özümsemiş, mücadeleci bir ka-rakterin kaleminden çıkmış eserleri okuma hazzı veriyor.

İslâm Beytullah Erdi'nin eserlerini bir külliyat hâlinde okumak lazım. Zira o, gerek gazeteci gerekse sanatkâr olarak, kendi beninden yola çıkıyor zannedilse de halka halka açılımlarla içine doğduğu memleketi Bulgaristan'ı, hâlen yaşadığı Türkiye'yi, Türk-İslam kimliğini var eden kültürel değerleri... Giderek bütün insanlığı kucaklıyor ve eserler birbirini tamamlıyor.

3.10. İslâm Beytullah Erdi'nin Kitap Hâlinde Basılan Eserleri

I. Yazarı Olduğu Kitaplar:

1. Röportaj:

Dünya Ufuklarında (Bulgarca), Po Horizontite na Sveta, Sliven 1982.

2. Deneme:

İnsanı Düşündüren İnsan, Ankara 1997; 2. Baskı, Ankara 2009.

3. Monografi:

Biserti'ye Hiç Gittiniz Mi?, Ankara 2006, 172 s.

4. Anı-Araştırma:

Güneşi Ararken, Ocak Yayınları, Ankara 1996.

Not: Bu kitap basılmadan önce *Kırıkkale İl Gazetesi*'nde tefrika hâlinde neşredilmiştir.

Sınırların Ötesinde Türk Kalmak, Berikan Yayınevi, Ankara 2009.

Not: *Güneşi Ararken*'in yeniden gözden geçirilmiş ve genişletilmiş basımıdır. Söz Baş Abant İzzet Baysal Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Zeki Gürel tarafından yazılmıştır.

5. Hikâye:

Gelin Uçtu, Ocak Yayınları, Ankara 1998, 146 s.

Not: TÜRKSAV Başkanı Yahya Akengin'in bir takdim yazısı var, s. 1-2.

Vicdanın İsyanı, Bakü - Azerbaycan 2000.

Tutuklunun Sevgilisi, İstanbul 2003.

Belog ot Roza (Bulgarca), Sofya 2004.

Yaşamak Hakkı, Bakü 2005.

Gümüş Kakmalı Ağızlık, Berikan Yayınevi, Ankara 2007.

6. Romanlar:

Aşkı Arayanlar, Ankara 2000, 155 s.; 2. Baskı, İstanbul 2003.

Not: Prof. Dr. Umay Türkeş'in takdim yazısıyla s. III-V.

Uzun Bir Gece, Berikan Yayınları, Ankara 2009, 104 s.

7. Gezi:

Evliya Çelebi'nin İzinde Romanya ve Bulgaristan Yolarında Yirmi Beş Gün, Bengü Yayınları, Ankara 2011, 100 s.

II. Editörü Olduğu Kitaplar:

1. *İLESAM I. Ulusal Esere ve Emeğe Saygı Öykü Yarışmasından Esintiler*, Editörler: Zeki Gürel - İslâm Beytullah Erdi, İlesam Yayınları, Ankara 2008, 264 s.

2. Fevzi Mustafa; *Geçmişten Esintiler*, Editör: İslâm Beytullah Erdi, Sli-ven 2009, 80 s.

III. Çevirileri:

Türkçeden Bulgarcaya:

1. *İslâmit e Pat Kim Ştastiye*, Ankara 2002, T.C. Başbakanlık Diyanet İş-leri Başkanlığı Yayını.

2. *Kratko Sdarjanai na İslâma*, Ankara 2002, T.C. Başbakanlık Diyanet İş-leri Başkanlığı Yayını.

3. *Vivedenie Kim İzuçavaneto na Korana*, Ankara 2003, T.C. Başbakanlık Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını.

4. *Osnavi na İslâma*, Ankara 2003.

5. *Gençlerle Söyleşi*, Ankara 2004.

Bulgarcadan Türkçeye:

1. *Balkan Ülkelerinden Masallar*, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2003, 80 s.
2. *Sıçak Taşlar Bulgar Yazarlarından Hikâyeler*, Çevirenler: İslâm Beytullah Erdi-Fevzi Kadioğlu, Bengü Yayınları, Ankara 2012, 201 s.

Türk Lehçelerinden Aktarma:

1. *Özüne Dön Halkım*, (Azerbaycan Türkçesinden Türkiye Türkçesine), Ankara 2003.

Sonuç

Prof. Dr. Sait Talat Halman'ın da dediği gibi “Biz şimdiye kadar Balkanlar'ın ne ‘Bal’ını yeterince tattık, ne de dökülen ‘Kan’ına kan bağımızın gerektirdiği kadar ilgi gösterdik (Halman, 2000: IV). Dileriz bizim bu yazımızı ve benzeri yazıları okuyanlar kafalarının ve gönüllerinin bir yerinde Balkanlar'ı, Balkanlar'daki Türk-İslam varlığını ve onların ses bayrağımız Türkçe ile yarattıkları sanat ve edebiyatı yaşar ve yaşatırlar. Bu yazıyı okuduğunuzda; vatan Bulgaristan'da 1940 yılında doğan, 1989'da sınır dışı edilince de vatan Türkiye'ye hicret eden İslâm Beytullah Erdi'nin hayatı, sanatı ve eserleriyle tanış olacaksınız. Onu tanıdıkça sevecek, sevdikçe onun eserlerini daha çok okumak isteyeceksiniz. Okudukça da bir insan olarak birlik içinde kardeşçe yaşamamanın ipuçlarını yakalayacaksınız.

Yazımızın konusu olan yazar, Bulgaristan'da İslâm Beytullov imzasını kullandı. Türkiye'de ve Türk dünyasında o İslâm Beytullah Erdi olarak tanınmaktadır. O, hep; yaşananlar bir daha yaşanmasın diye yazdı. İslâm Beytullah Erdi'nin eserlerini bir külliyat hâlinde okumak gerekiyor. Zira o, gerek gazeteci gerekse sanatkar olarak, kendi beninden yola çıkarak doğduğu memleketi, içine doğduğu kültürel kimliği ve bu kimliğe hayat veren damarları... Giderek bütün insanlığı kucaklıyor ve eserleri bu bağlamda birbirini tamamlıyor. İslâm Beytullah Erdi'nin hayatı ve eserleri Bulgaristan'daki Türk-İslam varlığına, burada Türkçe yeşeren Türk edebiyatına, sanatına şahitlik ediyor. Bu edebiyatın Türk dünyası edebiyatının bir parçası olduğunu bütün çıplaklığıyla görüyoruz.

İslâm Beytullah Erdi'nin eserlerini metin içerisinde geçirdiğimiz için tekrara düşmemek adına kaynaklarda bu künyelere yer vermediğimizi de belirtmeliyiz.

Kaynaklar

- AKENGİN, Yahya, “İslâm Beytullah Erdi ve Hikâyeleri”, *Gelin Uçtu*, Berikan Yayınları, Ankara 1998, s. 1-2.
- BAHTİYAR, Niyazi, “İslâm Beytullah Erdi”, *Bulgaristan'da İz Bırakanlar*, Bizim Anayurt Yayınları, İstanbul 2010, s. 107-108.
- BAKLACI, Salih, *Bulgaristan Türkü'nün Atasözleri “Hani Bir Söz Var ya...”*, İstanbul, 2002.
- Balon Dergisi Koleksiyonu* (Bulgaristan)
- ÇAVUŞ, Mehmet (1998), “Bulgaristan Türk Edebiyatı”, *Türk Dünyası El Kitabı Edebiyat-Türkiye Dışı Türk Edebiyatları*, 3. Baskı, Cilt 3, Ankara 1998, s. 33-48.
- ERCİLASUN, Ahmet, “Ön Söz”, *Güzel Yazılar*, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara 2000.
- Filiz Gazetesi Koleksiyonu*, Bulgaristan.
- HALMAN, Talat Sait, “Gurbet Türküleri” *Balkanlarda Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, (Hazırlayan: Hasan Mercan), Ankara 2000, s. I-IV.
- HÜSEYİN Raci Efendi, *Zağra Müftüsünün Hatıraları Tarihçe-i Vak'a-i Zağra*, (Hazırlayan: Ertuğrul Düzdağ), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul (y.t.y.).
- GÜREL, Zeki, “Sınırların Ötesinde Türk Kalmak”, *Haber 69*, Bayburt 2010, Sayı: 229, s. 36-37.
- GÜREL, Zeki, “Makedonya ve Bulgaristan'da Türk Çocuk Edebiyatı”, *Dere Dergisi*, Yukarıbanisa-Makedonya 2003, Yıl: 2, Sayı: 2, s. 36-37.
- GÜREL, Zeki, “Rumeli Çocuk Şiirleri”, *Yeni Kervan Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 3, Ankara 1998, s. 31-32.
- GÜREL, Zeki, “Bulgaristan'da Türk Varlığı”, *Türk Kültürü Dergisi*, Yıl: XXXII, Sayı: 369, Ankara 1994, s. 45-52.
- GÜREL, Nazlı Rânâ ve diğerleri, *İslâm Beytullah Erdi Hayatı Sanatı Eserler*, Bengü Yayınları, Ankara 2012.
- İSEN, Mustafa ve diğerleri, “Beytullah Erdi, İslâm”, *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Cilt: 2, Ankara 2001, s. 260.
- İSEN, Prof. Dr. Mustafa, “Balkanlar ve Diğer Komşu Alanlar Balkanlarda Türk Edebiyatı”, *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, Cilt: 9, Ankara 2007, s. 63-140.
- İSEN, Mustafa, “Balkanlar ve Diğer Komşu Ülkelerde Türkçe Edebiyat: Balkanlar”, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Cilt: 4, İstanbul 2006, s. 641-655.
- KALKAN, Şaban M., “Balkanlarda Türk Edebiyatı/İslâm Beytullah Erdi”, *Keşan Önder Gazetesi*, Keşan 18.10.2009.
- KAPLAN, Prof. Dr. Mehmet, *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1979.
- KILIÇ, Osman, *Kader Kurbanı*, 2. Baskı, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1993.
- KOLCU, Prof. Dr. Ali İhsan, “Çağdaş Bulgaristan-Türk Edebiyatı”, *Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı*, 3. Baskı, Salkım Söğüt Yayını, Erzurum 2010, s. 764-807.
- MEMİŞOĞLU, Prof. Dr. Hüseyin, *Bulgaristan'da Türk Kültürü*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1995.
- MERCAN, Hasan, *Balkanlarda Çağdaş Türk Hikâyeleri Antolojisi*, Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 2001.

- MERCAN, Hasan, *Balkanlarda Çağdaş Türk Çocuk Edebiyatı Antolojisi*, Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 2002.
- MUSTAFA, Fevzi, *Geçmişten Esintiler*, Sliven-Bulgaristan 2009.
- Türksav Türk Dünyası 20 Yıllığı Tahliller, Değerlendirmeler, Öngörüler ve Özeleştiriler*, (Yayına Hazırlayanlar: Doç. Dr. Mehmet Seyfettin Erol-Yavuz Gürler), TÜRK-SAV Yayını, İstanbul 2011.
- Türk Dünyası El Kitabı*, Cilt: 3, 2. Baskı, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara 1992.
- YENİSOY, Doç. Dr. Hayriye, *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi Bulgaristan Türk Edebiyatı*, Cilt: 8, Ankara 1997.
- YENİSOY, Hayriye Süleymanoğlu, “İslâm Beytullav”, *Bulgaristan Türk Çocuk Edebiyatından Örnekler*, Ankara 2002, s. 307-309.
- YONUZ, Mahmut İzzet (2002), *Makedonya ve Bulgaristan’da Türk Çocuk Edebiyatına Genel Bakış*, Kırçali- BULGARİSTAN, 89 s., Paisiy Hilendarski Üniversitesi Kırçali Lüben Karavelov Bölümü Türkolojinin Uygulamalı Dilbilim Madülü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

